

Original Article: The basics of determining the jurisdiction of the courts in dealing with crimes committed in space tourist trips

Marzieh Kerami *

Ph.D student of international law Qaemshahr Azad University, Mazandaran, Iran.

Citation Marzieh Kerami, **The basics of determining the jurisdiction of the courts in dealing with crimes committed in space tourist trips** *J. Law Political Stud.*, 2023, 3(4), 291-317.

 <https://doi.org/10.48309/ilps.2023.4.5>

Article info:

Received: 23 September 2023

Accepted: 20 December 2023

Available Online: 23 December 2023

ID: JLPS-2311-1102

Checked for Plagiarism: Yes

Keywords:

space tourism travel, space beyond the atmosphere, court jurisdiction, space tourism

ABSTRACT

Before September 2018, many people in the world did not think that the day would come when whispers of crime echoed in the atmosphere beyond the atmosphere and the judicial process, the jurisdiction of national and international courts and the type of crime would become a challenge for lawyers and astronauts. In 2018, Ms. Anne McClain, an astronaut from the International Space Station, was able to access her husband's bank accounts on Earth, and this was the beginning of whispers about the first crime in outer space, although at the same time NASA announced that it would investigate the matter. Based on the location of the crime committed, the courts of the country registering the space object will have jurisdiction to deal with the crime committed in the space beyond the atmosphere. The court of the accused and the perpetrator may also qualify to deal with these crimes in certain circumstances. The actual jurisdiction of the courts will also be determined by the type of crime committed. These will be considered in determining the jurisdiction of the courts by this investigation. In recent days, the International Space Station has repeatedly announced that it is ready to hold month-long tours of space by hotel and by rocket. The world is preparing for space tourism and the possibility of living in Beyond the atmosphere, and there are many space trips that continue to be discussed about crimes outside the Earth's atmosphere and the jurisdiction of the courts, as well as the laws and regulations on this matter are not enough. Especially since the country's internal laws and regulations will also be dealt with in case of crimes under the Islamic Penal Code. The present study, with a descriptive - analytical approach, seeks to examine the criminal law governing space tourist travel and the laws and regulations governing it, as well as the jurisdiction of criminal courts when a crime occurs in space.

*Corresponding Author: asalkrami66@gmail.com (Marzieh Kerami)

مقاله پژوهشی: مبانی احراز صلاحیت محاکم در رسیدگی به جرائم ارتكابی

سفرهای توریستی فضایی

مرضیه کرمی*

دانشجوی دکتری حقوق بین الملل، دانشگاه آزاد واحد قایمشهر، مازندران، ایران

ارجاع: مرضیه کرمی، مبانی احراز صلاحیت محاکم در رسیدگی به جرائم ارتكابی سفرهای توریستی فضایی، نشریه حقوق و مطالعات سیاسی، دوره ۳، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۲: ۳۱۷-۲۹۱.

doi <https://doi.org/10.48309/ilps.2023.4.5>

چکیده

تا قبل از سپتامبر سال ۲۰۱۸ بسیاری از افراد در جهان تصور نمی کردند؛ روزی فرارسد که زمزمه های وقوع جرم در فضای ماورای جو وطنین انداز شود و رسیدگی قضایی به آن، صلاحیت محاکم ملی و بین المللی و نوع جرائم تبدیل به چالشی برای حقوق دانان و فضانوردان شود. در سال ۲۰۱۸ خانم آن مک کلین فضانورد کارکن از ایستگاه فضایی بین المللی توانست به حساب های بانکی همسرش در زمین دست پیدا کند و این شروع زمزمه هایی بر وقوع اولین جرم در فضای ماورای جو بود، هرچند در همان زمان ناسا اعلام نمود درباره این مسئله تحقیق خواهد کرد. بر اساس مکان جرم ارتكابی، محاکم کشور ثبت کننده شیء فضایی صلاحیت رسیدگی به جرم ارتكابی در فضای ماورای جو را خواهند داشت. محکمه دولت متبوع متهم و مجنی علیه نیز می تواند در شرایط خاص صلاحیت خودش را برای رسیدگی به این جرائم احراز کند. صلاحیت واقعی محاکم نیز باتوجه به نوع جرم ارتكابی احراز خواهد گردید. این موارد در تعیین صلاحیت محاکم توسط این تحقیق مدنظر قرار گرفته خواهد شد. در روزهای اخیر بارها ایستگاه فضایی بین المللی اعلام کرده است که برای برگزاری تورهای یک ماهه به فضا با هتل و از طریق موشک آماده است. جهان در حالی برای توریسم فضایی و امکان زندگی در فضای ماورای جو آماده می شود و سفرهایی فضایی زیادی در حال رخ دادن هستند که همچنان بحث درباره وقوع جرائم در خارج از جو زمین و صلاحیت محاکم بسیار زیاد است و همچنین قوانین و مقررات در این باره کافی نیستند. علی الخصوص که مطابق قوانین و مقررات داخلی کشور هم در صورت وقوع جرائم طبق قانون مجازات اسلامی رسیدگی خواهد شد. تحقیق حاضر با رویکردی توصیفی - تحلیلی در پی بررسی حقوق کیفری حاکم بر سفرهای توریستی فضایی و قوانین و مقررات حاکم بر آن، همچنین صلاحیت محاکم کیفری در هنگام وقوع جرم در فضا است.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱ مهر ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش: ۲۹ آذر ۱۴۰۲

تاریخ آنلاین شدن: ۲ دی ۱۴۰۲

آی دی مقاله: JLPS-2311-1102

بررسی شده با نرم افزار سرقت ادبی: بله

کلیدواژگان:

سفرهای توریستی فضایی، فضای ماورای جو، صلاحیت محاکم، توریسم فضایی

مقدمه

منظم با سفر دنیس تیتو از مرکز فضایی بایکونور در سال ۲۰۰۱ آغاز شد و تمام گردشگران بعد از آن ۲۰ تا ۳۰ میلیون دلار پرداخت کرده اند. در میانه دهه ۱۹۶۰، سخنانی از سفرهای فضایی شهروندان عادی در مجلس سنای آمریکا و برخی محافل دیگر به میان آمد و واژه توریسم فضایی در این زمان برای نخستین بار به کار برده شد؛ اما مبحث جدی

توریسم فضایی نسل جدیدی از سفر است که انسان توانست رؤیای کودکی خود را تحقق بخشد. بازار توریسم فضایی شامل ارائه خدمات به اشخاص خصوصی است که این اشخاص سفری یک یا دوهفته ای را در ایستگاه فضایی بین المللی تجربه می کنند. باین حال توریسم فضایی به طور

پرتاب‌های فضایی یکی از مهم‌ترین دلایلی است که امروزه فعالیت‌های فضایی را تا این حد پرهزینه کرده است. موفقیت فعالیت‌های تجاری فضایی، از جمله توریسم فضایی، بستگی به قیمت پرتاب دارد. تا زمانی که قیمت پرتاب به سطحی مقبول و مقرون‌به‌صرفه نرسد، سفرهای تفریحی تجاری نیز به صورتی منسجم و در ابعاد وسیع شکل نخواهد گرفت. لازم به ذکر است که در هیچ یک از اسناد حقوق بین‌الملل در زمینه‌ی حقوق فضا، اعم از معاهدات پنج‌گانه و قطعنامه‌های سازمان ملل، هیچ تعریف یا حتی اشاره‌ای به مفهوم توریسم فضایی یا گردشگر فضایی نشده است. چرا که در محدوده‌ی زمانی که معاهدات پنج‌گانه تدوین می‌شدند تصور نمی‌شد در آینده‌ی نه‌چندان دور شهروندان عادی صرفاً به‌منظور تفریح و سرگرمی به فضای سفر نمایند. اما این اتفاق بسیار زودتر از آنکه انتظار می‌رفت رخ داد؛ لذا حقوق‌دانان در صدد برآمدند تا تعریفی از این پدیده ارائه دهند. «توریسم فضایی» به معنای هر فعالیت تجاری است که امکان تجربه‌ی مستقیم یا غیرمستقیم سفر فضایی را برای مسافران فراهم می‌کند. پروازهای تفریحی تجاری فضایی در اشکال مختلف، با استفاده از هواپیما یا فضاپیما، صورت می‌گیرد. این سفرها می‌توانند به شکل اقامت طولانی‌مدت در تأسیسات فضایی، یا پرواز کوتاه‌مدت مداری یا زیر مداری یا حتی پروازهای قوسی در یک شیء پرنده که مسافران را در حالت بی وزنی قرار می‌دهد، باشند. سفر فضایی سفری است که در آن فضاپیما از جو (اتموسفیر) اطراف کره‌ی زمین خارج می‌شود؛ بنابراین وسیله‌ای که قادر باشد تا این ارتفاع بالا رود نسبت به سایر وسایلی که به هر طریق به حمل‌ونقل مسافران می‌پردازد (از جمله انواع هواپیماهایی که در خطوط هوایی مشغول جابه‌جایی مسافران هستند) از فناوری بالاتری برخوردارند. «گردشگر فضایی» کسی است که به‌سوی فضا یا در فضا برای تفریح و سرگرمی سیاحت می‌کند، (Hobe, 2007: 186).

یکی از مسائل مهمی که در زمینه توریسم فضایی و قواعد حاکم بر آن حائز اهمیت است، بحث امکان وقوع جرم،

راجع به این موضوع طرح نشد. در سال ۱۹۹۱، بیشتر به این مسئله پرداخته شد، به‌طوری‌که در نشریات دهه‌ی ۹۰ این عبارت به‌کرات آورده شده است، (امیری و کاکاوند، ۱۳۹۵). از دهه‌ی ۱۹۶۰ یعنی از آغاز عصر فضا تاکنون تقریباً پانصد فضاانورد به فضا سفر کرده‌اند. با وجود این تنها تعداد معدودی از افراد بسیار ثروتمند به‌عنوان «توریسم» به فضا رفته‌اند. چندی است که برخی فعالیت‌های کشورها در فضا رنگ و بوی تجاری به خود گرفته است. در نتیجه‌ی این گرایش، در ابتدای قرن ۲۱ مفهوم «توریسم فضایی» به‌صورت واقعی به وجود آمد. صرف‌نظر از این که توریسم فضایی تجاری در آینده به چه شکلی در خواهد آمد، ظهور این پدیده‌ی نو، فهم برخی از مفاهیم حقوقی را با مشکلاتی روبرو ساخته است. از ابتدای عصر فضا، توریسم فضایی به‌عنوان یک فعالیت فضایی با صبغه‌ی تجاری، مورد توجه قرار نمی‌گرفت، تا زمانی که دو گردشگر به نام‌های دنیس تیتو و مارک شاتلورث به‌منظور تفریح، به فضا سفر کردند. بدین ترتیب پدیده‌ی تازه‌ای به نام توریسم فضایی به وجود آمد. البته این قبیل سفرها بسیار پرهزینه است و تنها برای افراد متمول میسر است. لیکن تحقیقات به‌وضوح نشان داده است در صورتی‌که هزینه‌ی سفرهای فضایی کاهش یابد، افراد زیادی علاقه‌مند هستند که این سفرها را تجربه کنند. این امر با توسعه‌ی وسایل پرتاب قابل استفاده‌ی مجدد امکان‌پذیر خواهد بود. زیرا استفاده از این قبیل وسایل، جدای از این که هزینه سفرها را تا میزان قابل توجهی کاهش خواهد داد، به علت قابلیت بازگشت به زمین، امکان سفر انسان به فضا را نیز فراهم می‌سازد. اگر چه طراحی و ساخت این وسایل مستلزم سرمایه‌گذاری کلان است؛ اما تنها راهی که مردم بتوانند در شرایط اقتصادی مناسبی به فضا سفر کنند، خواه برای توریسم یا به‌منظور سایر اهداف، ساخت و توسعه‌ی این وسایل است، به صورتی که بتوانند مانند خطوط هوایی امروزی عمل کنند. بسیاری بر این باورند که دسترسی ارزان به فضا پیش‌شرط اساسی برای استفاده از تمام پتانسیل فضای ماورای جو است. بالابودن هزینه‌ی

ندارد و در صورت بروز حادثه و یا ارتکاب جرم در فضا صرفاً صلاحیت دولت پرتاب‌کننده سفینه فضایی گردشگران را به رسمیت شناخته می‌شود که شامل کشور فراهم‌کننده زمینه پرتاب یا کشوری می‌گردد که از قلمرو وی و یا با استفاده از تأسیسات آن سفینه فضایی گردشگران به فضا پرتاب شده است (ماده ۷ معاهده فضای ماورای جو). درعین حال اگر جرمی در فضا توسط گردشگران ارتکاب یابد، باید خسارت وارده به بزه‌دیده جبران گردد و به جرم متهم یا بزه‌کار به طور مقتضی رسیدگی شود تا به نظم، ایمنی و امنیت این صنعت به دلیل بی‌کیفیتی، لطمه‌ای وارد نشود. این تحقیق در صدد پاسخگویی به این پرسش است که در صورت ارتکاب جرم در فضا، کدام دولت صلاحیت رسیدگی به آن جرم (صلاحیت قضایی) را بر اساس قوانین ملی خودش (صلاحیت تقنینی) خواهد داشت؟ درعین حال هدف این تحقیق بررسی کلیه قوانین کیفری و اصول کیفری حاکم بر سفرهای توریستی فضایی در پروازهای زیر مداری و مدار و بالاخص سفر به ایستگاه فضایی بین‌المللی است؟

۱- مفهوم توریست فضایی

تعریف مضیق واژه «توریسم» و گردشگری عبارت است از «سفرکردن باهدف استراحت و تفریح یا آموزش خاص که اغلب به صورت دسته‌جمعی صورت می‌گیرد». معمولاً سفرهای گردشگری مقصد و هدف خاص دارند و اقامت در طول مسیر و در مقصد حالت موقتی دارد. مسئله مهم در سفرهای گردشگری تأمین محل سکونت، غذا و ارائه سایر خدمات عمومی و از همه مهم‌تر وسیله حمل‌ونقل و تفریح است. در برخی موارد گردشگران مبادرت به تجارت هم می‌کنند. هرگاه این عوامل به سفرهای فضایی اضافه شوند با سفرهای توریستی فضایی مواجه هستیم. به‌طورکلی می‌توان بیان داشت، اصطلاح توریسم فضایی برای سفرهای ماورای جو با پرداخت هزینه سفر توسط خود گردشگر یا شرکت‌های حامی این سفرها به کار برده می‌شود. جذابیت سفرهای توریستی فضایی مربوط به احساس شادی ناشی از عبور از مرزهای جو زمین و

صلاحیت کیفری در رسیدگی به جرائم و همچنین قوانین کیفری حاکم بر توریسم فضایی است. به هر روی وقتی صحبت از سفر و زندگی در فضای ماوراء جو به میان می‌آید، بحث وقوع جرم و صلاحیت رسیدگی به آن نیز طبیعی است که پیش می‌آید. چندی قبل و تا پیش از سال ۲۰۱۸ امکان وقوع جرم چه از فضانوردان و یا گردشگران امری دور از ذهن به نظر می‌رسید، اما با خبری که در این سال از احتمال ارتکاب جرم توسط یکی از فضانوردان ناسا به نام خانم آن مک‌کلین منتشر شد، جهان به حقیقت مهم دست یافت که از این پس مفاهیم جدیدی در رویکردهای حقوقی فضای ماورای جو پیش خواهد آمد. آن مک‌کلین، فضانورد ناسا متهم است در دورانی که در ایستگاه فضایی بین‌المللی به سر می‌برده است به حساب بانکی همسر سابق خود دست‌درازی کرده است. خانم مک‌کلین که با همسر سابق خود، سامر وردن بر سر حضانت فرزند شش ساله‌شان اختلاف دارد، اعتراف کرده که به حساب بانکی خانم وردن دسترسی داشته اما کار خلافی انجام نداده است. این شاید اولین بار باشد که شخصی متهم به ارتکاب کاری خلاف قانون در فضا شده باشد. خانم مک‌کلین که اخیراً به زمین بازگشته است مدعی است تنها برای اطمینان حاصل کردن از وضعیت اقتصادی همسر سابق و پسرشان به حساب بانکی خانم وردن وارد شده است.^۱ (nasa,2018/2/11)

ناسا در واکنش به اتهامات خانم مک‌کلین به شبکه خبر ان‌بی‌سی گفته است: «آن مک‌کلین یکی از فضانوردان سرآمد ناسا است و اداره کل ملی هوانوردی و فضا درباره مسائل شخصی کارکنانش اظهارنظر نمی‌کند.» سؤال مهمی که در این باره به ذهن می‌رسد این است که بحث ارتکاب جرم از ناحیه فضانوردان چه تفاوت‌های با توریسم و گردشگر فضایی دارد؟ رسیدگی و صلاحیت و قوانین مربوط به ارتکاب جرم هر یک چگونه است؟ با بررسی مجموعه اسناد فضایی درمی‌یابیم که مقرره‌ای برای حمایت خاص از گردشگران فضایی وجود

¹<https://www.nasa.gov/humansinspace/astronauts/anne-c-mcclain/>

«اعلامیه اصول حاکم بر فعالیت دولت‌ها در کاوش و بهره‌برداری از فضا» مصوب دسامبر ۱۹۶۳ درج گردید تا بیانگر نوعی مصونیت برای آنها باشد که بدون اجازه قبلی و ویزا برای رسیدن به فضا از قلمرو سایر کشورها عبور می‌کنند. با بررسی سایر اسناد فضایی هم در می‌یابیم که مقررهای برای حمایت خاص از گردشگران فضایی وجود ندارد و در صورت بروز حادثه و یا ارتکاب جرم در فضا صرفاً صلاحیت دولت پرتاب‌کننده خودرو فضایی گردشگران را به رسمیت می‌شناسد که شامل کشور فراهم‌کننده زمینه پرتاب یا از قلمرو وی و یا با استفاده از تأسیسات آن یک شیء به فضا پرتاب شده هم می‌گردد (ماده ۷ معاهده فضای ماورای جو). عصر فضا (۴ اکتبر ۱۹۵۷) با پرتاب سفینه فضایی اسپوتنیک به فضا شروع شد. اولین توریست فضایی «دنیس تیتو» بود که با هزینه شخصی خودش در سال ۲۰۰۱ به فضا سفر کرد. البته قبل از او «تویوهیرو اکیاما» ۴۸ ساله که خبرنگار «تی بی اس» ژاپن بود، برای مأموریتی یک هفته‌ای قبل از انهدام ایستگاه فضایی «میر» با هزینه ۱۲ میلیون دلاری به فضا سفر کرد. پس از او «هلن شرمن» ۲۷ ساله در سال ۱۹۹۱ سفر فضایی به میر داشت. او یک شیمیدان انگلیسی بود که این سفر توریستی فضایی را در مسابقه برگزارشده توسط بانک «ناردونی» مسکو و رقابت با سیزده هزار نفر برنده شده بود. از همین رو هزینه ده میلیون دلاری سفر ۸ روزه وی را بیمه‌گر پروژه و این بانک پرداخت کردند. سپس «مارک شاتل ورث» در سال ۲۰۰۲ و «گرک آرسون» در سال ۲۰۰۵ به‌عنوان دومین و سومین توریست فضایی از ایستگاه فضایی بین‌المللی دیدن کردند. انوشه انصاری در سال ۲۰۰۶ به‌عنوان اولین زن و چهارمین توریست فضایی، با پرداخت هزینه ۲۰ میلیون دلار با یکی از پروازهای فضایی‌های سایوز به مدار زمین و ایستگاه فضایی بین‌المللی سفر کرد. او در طول ۹ روز اقامت خود در این ایستگاه،

پا گذاشتن به دنیای ناشناخته فضا و تجربه بی‌وزنی ناشی از غلبه بر جاذبه زمین می‌گردد که در سفرهای زمینی، دریایی و هوایی نمی‌توان آن را تجربه کرد. در تعریف سفرهای توریستی فضایی می‌توان نکات ذیل را بیان داشت:

«الف) سفرکردن باهدف استراحت و تفریح یا آموزش و تعلیم نکاتی خاص در قالب گروه‌های از قبل سازماندهی شده؛
ب) تأمین نیازهای اولیه انسان‌ها نظیر مکان سکونت، تأمین غذا و برنامه‌های گردشگری؛
ج) نحوه تأمین آب و اکسیژن؛

د) نحوه حمایت از مسافران در صورت بروز حادثه
بالاخص بیمه این نوع سفرها؛

ه) برگزاری دوره‌های تحقیقاتی و تفریحی به همراه رقابت‌های ورزشی و حتی «المپیک فضایی»؛

و) لذت‌بردن از حضور در شبه پارک‌های فضایی، اردوگاه‌های آموزشی فضایی، تجهیزات شبیه‌سازی واقعیت در فضا، ماه پیمای‌های روباتیک تصویری که از زمین کنترل می‌شوند؛

ز) لذت‌بردن از بی‌وزنی و فائق آمدن بر جاذبه زمین». همه این موارد با برخورداری از یک سیستم حمل‌ونقل ایمن، قابل‌اعتماد و مقرون‌به‌صرفه برای انتقال مسافران به فضا می‌تواند محقق گردد. سپس فرایند حمایت از این مسافران در صورت بروز یک حادثه باید مشخص گردد. چون از اولین باری که نیل آرمسترانگ در سال ۱۹۵۹ پا به خارج از جو کره زمین گذاشت، همواره رؤیای سکونت انسان در کره ماه وجود داشته است. اما در عهدنامه فضای ماورای جو (۱۹۶۷) فقط فرایند حمایت از فضانوردان و کارکنان یا خدمه سفینه فضایی پیش‌بینی شده است. از همین رو ماده ۵ آن مقرر می‌دارد: «دولت‌های عضو می‌بایست فضانوردان را «نماینده بشریت» در فضا دانسته و به آنها هرگونه کمک لازم را در صورت بروز «حادثه»، حالت اضطراری یا در هنگام فرود در قلمرو آنها یا در دریای آزاد» ارائه کنند. اصطلاح نماینده بشریت برای فضانوردان ابتدا در قطعنامه ۱۹۶۲ مجمع‌عمومی تحت عنوان

2. Declaration of legal principles governing the activities of states in the exploration and use of outer space including the Moon and other celestial bodies, GA Res 1962 (XVIII), adopted on 13 Dec 1963.

سایر دولت های عضو یا در دریای آزاد» به آن ها ارائه کنند، (کوشا، ۱۳۹۳: ۸۱).

مفاد این عهدنامه همچنین مقرر می‌دارد که دولت‌های عضو می‌بایست فضانوردانی که طبق شرایط فوق در قلمرو آن‌ها فرود آمده‌اند را سالم و سریعاً به دولتی تحویل دهند که سفینه فضایی‌اش در آن کشور ثبت شده است. مفاد این عهدنامه باز تولید دقیق ماده ۹ قطعنامه XVIII مجمع عمومی سازمان ملل مصوب ۱۹۶۲ است. اصطلاح «نماینده بشریت» به نظر می‌رسد در آن زمان به دلیل برخی تشویق‌ها و نگرانی‌های جامعه بین‌المللی، در این عهدنامه درج گردید تا اینکه بتواند مصونیتی را برای فضانوردان به ارمغان بیاورد. در این راستا «بن چنگ» به‌صراحت خاطر نشان نمود که این عبارت چنان هماهنگی با مفاد این عهدنامه ندارد و صرفاً در حد یک صنعت ادبی بوده و تا به حال در هیچ‌کدام از اسناد بعدی سازمان ملل نیز تکرار نشده است. این نارسایی به دلیل عدم شناسایی قطعی حقوق فضانوردان در قواعد حقوقی بین‌الملل و نحوه عملکرد آن‌ها در فضای ماورای جو است که به نظر می‌رسد همانند سایر حوزه‌های تخصصی حقوق بین‌الملل، قواعد بنیادین حقوق بین‌الملل همواره باید رعایت گردد، (کوشا، پیشین: ۸۲).

۲- مبانی احراز صلاحیت محاکم در سفرهای توریستی فضایی

۲-۱ داخل خودرو فضایی گردشگران (سفینه فضایی)

سفرهای توریستی فضایی به‌صورت زیر مداری و مداری می‌توانند برگزار شوند. در سفرهای توریستی زیر مداری گردشگر از خودرو فضایی خارج نمی‌شود. در سفرهای توریستی مداری امکان ارتکاب جرم در داخل خودرو فضایی یا خارج آن امکان‌پذیر است. در این قسمت ابتدا به مسئله فرایند احراز صلاحیت دولت‌ها در صورت ارتکاب جرم در داخل خودرو فضایی گردشگران می‌پردازیم.

– صلاحیت دولت ثبت‌کننده خودروی فضایی

یکسری تحقیقاتی درباره «علل کم‌خونی»، تأثیر تغییرات ماهیچه‌ای بر کمردرد، تأثیر تشعشعات فضایی بر روی فضانوردان ساکن در این ایستگاه و گونه‌های میکروبی انجام داد که به سفارش آژانس فضایی اروپا در این ایستگاه پرورش داده شده بودند. او خواستار حفاظت از سیاره‌ای شد که خانه همه ما است. پنجمین توریست فضایی چارلز سیمونی است که در سال ۲۰۰۷ سفری به ایستگاه فضایی بین‌المللی داشت. ششمین توریست فضایی ریچارد گریوت تاجر ثروتمند آمریکایی است که در سال ۲۰۰۸ به فضا سفر کرد.^۳ لازم به ذکر است که آخرین گردشگر فضایی آقای کریک دو سویل^۴ بود که در سال ۲۰۰۹ با سفینه فضایی سایوز (همانند سایر گردشگران) به ایستگاه فضایی بین‌المللی سفر کرد. از آن زمان این سفرها خاتمه یافته‌اند. چون تعداد فضانوردان مستقر در این ایستگاه برای انجام تعمیرات ضروری به دلیل خاتمه یافتن عمر مفید آن در سال ۲۰۱۱ می‌بایست دو برابر می‌گردید و همه ظرفیت فضایی سایوز به فضانوردان اختصاص یافته بود و جایی برای حضور گردشگران وجود نداشت. البته تا سال ۲۰۲۸ این ایستگاه مستعمل خواهد شد. از همین رو شرکت‌های خصوصی زیادی نظیر «ویرجین گالکتیک» و «راس کاسموس» درصدد ساختن یک هتل فضایی تا سال ۲۰۲۲ هستند.^۵

در حقوق فضا چیزی به نام «شخص یا فرد» وجود ندارد و صرفاً فضانوردان یا کارکنان فضای مطرح هستند، عهدنامه ۱۹۶۷ فضای ماورای جو مقرر می‌کند که دولت‌های عضو می‌بایست فضانوردان را «نماینده بشریت» در فضای ماورای جو دانسته و هرگونه کمک لازم را در صورت بروز «حادثه، درد و رنج، حالت اضطراری و یا در هنگام فرود در قلمرو

^۳. برای اطلاعات بیشتر رجوع شود به:

www.space.com/3642-space-tourist-american-entrepreneur/charles-simonyi-prepares-lift-off.html/28/6/2006

^۴. Crique du Soleil

^۵. Declaration of legal principles governing the activities of states in the exploration and use of outer space including the Moon and other celestial bodies, GA Res 1962 (XVIII), adopted on 13 Dec 1963

شده به فضا مرتبط می‌باشد. بدین ترتیب وظیفه ثبت خودرو فضایی گردشگران مربوط به اشیاء فضایی می‌شود که در فضا مستقر هستند و در مدار قرار گرفته اند، یعنی ثبت پرتاب احتمالی یا پرتاب ناموفق صورت نخواهد گرفت و اگر خودرو فضایی گردشگران از فضا بازگردد یا دیگر در فضا نباشد ثبت آن حذف خواهد شد؛ طبق بند ۳ ماده ۱ اصطلاح «کشور ثبت کننده»، کشوری است که خودرو فضایی گردشگران طبق ماده ۲ این کنوانسیون به نام وی ثبت شده است» (Perek, 1998: 60, his, 2003: 46).

یکی از اصطلاحاتی که در راستای اجرای اصل صلاحیت سرزمینی با آن مواجه هستیم، اصل صلاحیت سرزمینی شناور است، (میرمحمد صادقی، ۱۳۷۶: ۲۵).

این صلاحیت سرزمینی در مورد هواپیماها و کشتی‌ها قابل اعمال است. چون برخی کشتی‌ها و هواپیماها را جز قلمرو حاکمیت یا حداقل در حکم قلمرو حاکمیت دولت‌ها به شمار می‌آورند، (پور بافرانی، ۱۳۸۱: ۱۲۸).

بنابراین، کشورهای صاحب پرچم با رعایت شرایطی صلاحیت رسیدگی به جرایم واقع شده در هواپیماها و کشتی‌های خود را دارند، (میرمحمد صادقی و ایزدیار، ۱۳۹۲: ۲۶).

که به این صلاحیت، صلاحیت سرزمینی شناور گفته می‌شود. از همین رو می‌توان گفت در سفرهای توریستی فضایی نیز کشور صاحب پرچم خودرو فضایی گردشگران، طبق ماده ۸ عهدنامه فضای ماورای جو و ماده ۲ کنوانسیون ثبت، صلاحیت سرزمینی شناور خود را برای رسیدگی به جرم ارتكابی در داخل خودرو فضایی گردشگران را حفظ می‌کند. یکی از مشکلاتی که برای شناسایی و احراز صلاحیت دولت‌ها در صورت ارتكاب یک جرم در داخل خودرو فضایی گردشگران وجود دارد، مربوط به ثبت خودرو فضایی آن‌ها است. بنابراین کشور عضو پرتاب کننده خودرو فضایی گردشگران ملزم است که ثبت ملی را انجام دهد. چون هر وسیله فضایی را که به مدار زمین یا اطراف آن پرتاب می‌گردد،

موضوع ثبت اشیای فضایی در حقوق بین‌الملل فضا، مجموعه قواعد و ترتیباتی را شامل می‌شود که ذیل آن‌ها مجموعه‌ای از قواعد شکلی در حقوق بین‌الملل پدیدار شده است. از همین رو به واسطه اعمال آن‌ها، راه برای اعمال دیگر مقررات مربوط به اشیای فضایی، مانند قواعد اولیه‌ای چون حق دولت‌ها برای کاوش در فضا یا نظام مسئولیت دولت‌ها در حقوق فضا هموار می‌شود که خود مجموعه‌ای از قواعد ثانویه به شمار می‌رود و دامنه و نحوه اجرای آن‌ها مشخص می‌شود. نظام ثبت بین‌المللی اشیای فضایی به دو نظام جداگانه تحت لوای سازمان ملل متحد قابل تقسیم است. نخست نظام ثبت به موجب قطعنامه ۱۷۲۱ مجمع عمومی سازمان ملل و دیگری نظام ثبت در قالب ماده ۸ عهدنامه فضای ماورای جو و کنوانسیون ثبت اشیای فضایی به رسمیت شناخته شده است. از سوی دیگر نظام‌های ملی نیز وجود دارد که هر کشوری یک ترتیباتی مجزا در خصوص نحوه و چگونگی انجام تشریفات داخلی ثبت تجویز می‌کنند. این امر در قالب گزارش‌های ارسالی از طرف دولت‌ها به «کپوس» بررسی می‌شود، (امین زاده و همکاران، ۱۳۹۳: ۸۳).

در کنوانسیون ثبت (۱۹۷۵)، دوبار به نهادهایی اشاره شده است که ممکن است در فرستادن یک شیء به فضای ماورای جو دخیل باشند. در مقدمه این کنوانسیون و در هنگام یادآوری تعهدات دولت‌ها ذیل موافقت نامه امداد و نجات، از مقام پرتاب کننده سخن به میان آمده است. همین طور در ماده ۱ کنوانسیون و زمانی که سند مبادرت به تعریف این نهادها کرده است. طبق کنوانسیون ثبت هر شیء باید قبل از پرتاب به فضا، در قلمرو کشور پرتاب‌کننده ثبت گردد. در این راستا بند ۱ ماده آن درباره «کشور پرتاب کننده» مقرر می‌دارد: «الف) کشوری است که یک شیء را به فضا پرتاب کرده، ب) زمینه پرتاب آن را فراهم کرده است، ج) کشوری که از قلمرو او یا د) با استفاده از تأسیسات وی یک شیء به فضا پرتاب شده است. بنابراین، کشور پرتاب کننده خودرو فضایی، کشوری است که توسط یکی از چهار طریق بیان شده با این شیء پرتاب

بیگانه است، از شمول قوانین ملی کشور محل ارتکاب جرم مستثنی گردد. مگر آنکه بتواند ثابت کند به دلیل برخی از مصونیت‌های ویژه تابع قوانین ملی نیست یا اینکه قوانین ملی منطبق با حقوق بین‌المللی نمی‌باشد، (مقتدر، ۱۳۷۰: ۱۸۹).

- صلاحیت شخصی کشور متبوع متهم یا قربانی جرم

همان‌طور که بیان شد، در سفرهای توریستی فضایی مداری و زیر مداری اگر جرمی در داخل خودرو فضایی گردشگران ارتکاب یابد، کشور ثبت‌کننده این خودرو فضایی که کشور صاحب پرچم تلقی می‌گردد، بر اساس صلاحیت سرزمینی شناور می‌تواند به این جرم ارتكابی طبق قوانین ملی خودش و در محاکم خودش رسیدگی کند. اگر این امر محقق نشود، برای جلوگیری از بی‌کیفری، کشور متبوع متهم می‌تواند بر اساس صلاحیت شخصی فعال و کشور متبوع بزه‌دیده بر اساس صلاحیت شخصی منفعل به این جرم ارتكابی رسیدگی کند.

- صلاحیت واقعی و جهانی

صلاحیت واقعی و جهانی باتوجه‌به نوع جرم ارتكابی بدون توجه به تابعیت متهم و قربانی جرم و صرفاً بر اساس نوع جرم ارتكابی می‌تواند اعمال گردد. اگر جرم ارتكابی باعث به‌خطرافتادن منافع اساسی و امنیت کشور خاصی شده باشد و متهم بر اساس صلاحیت سرزمینی شناور و یا صلاحیت شخصی فعال یا منفعل محاکمه نشده باشد، کشوری که منافع اساسی او به‌واسطه جرم ارتكابی به خطر افتاده، می‌تواند بر اساس صلاحیت واقعی به این جرم رسیدگی کند. برخی از مصادیق جرائم ارتكابی که در حیطه صلاحیت واقعی قرار می‌گیرند عبارت‌اند از: «جعل اسکناس و امضای مقامات رسمی کشورها، اقدام علیه امنیت ملی و غیره». از طرفی امکان دارد جرم ارتكابی از نوعی باشد که منافع همه اعضای جامعه بین‌المللی را به مخاطره انداخته باشد که در این صورت متهم می‌تواند بر اساس صلاحیت جهانی تحت پیگرد هر محکمه‌ای قرار گیرد که وی را دستگیر کرده است. یکی از مصادیق جرائم بین‌المللی که می‌تواند در سفرهای توریستی فضایی

باید ثبت گردد.^۶ از طرفی ماده ۸ عهدنامه فضای ماورای جو مقرر می‌دارد، کشور پرتاب‌کننده خودرو فضایی گردشگران به فضا که این خودرو، در قلمرو او ثبت شده، بر آن شیء فضایی و تمامی خدمه آن در فضا یا هر جرم آسمانی صلاحیت کنترل خواهد داشت، (نواده توپچی، ۱۳۹۳: ۱۳۷).

باتوجه‌به مفاد عهدنامه فضای ماورای جو و کنوانسیون ثبت می‌توان نتیجه گرفت اگر در داخل خودرو فضایی گردشگران یک جرم میان دو یا چند فضاورد یا بین یک فضاورد و گردشگر یا بین گردشگران اتفاق بیفتد، باتوجه‌به اینکه کشور ثبت‌کننده خودروی فضایی آن‌ها کدام کشور است، در ابتدا این کشور صلاحیت رسیدگی به جرم ارتكابی بر اساس قوانین خودش و در محاکم خودش را دارد. از همین رو شناسایی کشور ثبت‌کننده شیء فضایی اهمیت فراوانی دارد.^۷ چون کشور ثبت‌کننده خودروی فضایی گردشگران می‌تواند همانند دولت متبوع هواپیما و کشتی مسافربری در سفرهای هوایی و دریایی، بر اساس صلاحیت سرزمینی شناور به جرم ارتكابی در داخل این خودروی فضایی رسیدگی کند. در خصوص صلاحیت سرزمینی لازم به ذکر است، همان‌قدر که در مورد شهروندان اعمال می‌شود در مورد بیگانگان نیز قابل‌اعمال است؛ زیرا هر جرمی که علیه، یا توسط یک تبعه بیگانه ارتكاب می‌یابد نیز تخلف از قوانین جزایی کشور متبوع یا محل اقامت متهم و نقض نظم عمومی آن است. به همین سبب در قوانین جزایی کشورها از جرم‌انگاری قتل هرکسی صحبت شده است، نه صرفاً جرم‌انگاری قتل ساکنین یا تبعه کشور مربوطه؛ بنابراین تبعه بیگانه نمی‌تواند به‌صرف این‌که

^۶ ماده ۲ کنوانسیون ثبت.

^۷ لازم به ذکر است که فرمانده خودرو فضایی گردشگران همانند خلبان هواپیمای مسافربری از طرف دولت صاحب پرچم هواپیما مسئول اداره و نظارت بر نحوه عملکرد خدمه و کارکنان و همه افراد داخل خودرو فضایی گردشگران را برعهده دارد. به عبارتی فرمانده خودرو فضایی گردشگران که توسط دولت متبوع این خودرو فضایی تعیین شده، تحت صلاحیت و کنترل آن این سفرهای توریستی فضایی انجام می‌شود و همانند ضابطان دادگستری می‌تواند مبادرت به بازداشت متهم و جمع‌آوری ادله مرتبط با ارتكاب جرم بنماید.

ایستگاه فضایی بین‌المللی تحت صلاحیت کیفری مذکور در ماده ۲۲ توافق نامه بین دولتی ایستگاه فضایی بین‌المللی (۱۹۹۸) قرار می‌گیرند. این مقررات، چارچوب حقوقی را برای قاعده‌مند کردن رفتار فضانوردان در روی ایستگاه فضایی بین‌المللی ایجاد می‌کنند. چون بر فضانوردان همه دولت‌های همکار در ایستگاه فضایی بین‌المللی و همه فعالیت‌های آن‌ها حتی در آینده قابل‌اعمال است. انتظار می‌رود در آینده نزدیک پرواز گردشگران به فضا در قالب سفرهای توریستی فضایی رواج پیدا کند که شامل موارد ذیل می‌گردد:

الف) فعالیت‌های فضایی مرتبط با بهره‌برداری از فضا که شامل استفاده و انجام اقداماتی در ایستگاه فضایی بین‌المللی توسط نهادهای کشورهای همکار در راستای انجام مأموریت‌های محوله برای ارائه خدمات عمومی؛ ب) فعالیت‌های فضایی ابتکاری در حیطه برنامه‌های کاوشی فضا که دولت‌های پیشرو در فعالیت‌های فضایی طبق استراتژی خودشان درصدد انجام آن در ایستگاه فضایی بین‌المللی هستند، البته یک‌سری اقداماتی که باید از ابتدای شروع سفرهای فضایی انجام شوند، این موارد از طریق تدوین مجموعه مقرراتی صورت خواهد گرفت که برای قاعده‌مند کردن فعالیت‌های فضایی انسان‌محور (سفرهای توریستی فضایی) لازم هستند. یکی از مهم‌ترین نکاتی که باید به آن توجه خاص کرد، اطمینان‌یافتن از رعایت مقررات تدوین و تصویب شده توسط دولت‌ها جهت تنظیم روابط فضانوردان و اسناد حقوق بین‌الملل عام است که به‌تازگی در سیستم‌های حقوقی کشورهای مختلف از طریق قانون‌گذاری یا سایر طرق ادغام شده‌اند. به‌گونه‌ای که قضات آنها در محاکم، آرای طبق همین مقررات عام حقوق بین‌الملل صادر و در نتیجه بتوانند تحریم‌ها و جبران خسارت‌های مناسبی را تعیین کنند.

- توافق نامه بین‌دولتی (۱۹۹۸)

صلاحیت کیفری دولت‌ها بیانگر اختیار محکمه آن‌ها برای رسیدگی به جرم ارتكابی در قلمرو کشورها یا علیه اتباع یا منافع ملی آنها یا منافع جامعه بین‌المللی است که در قالب

ارتكاب یابد، فضاپیما ربایی است. البته هنوز این جرم توسط هیچ یک از اسناد فضایی موجود، جرم‌انگاری نشده است و عملاً این صلاحیت در سفرهای توریستی فضایی قابل‌تصور نیست.

۲-۲ عرشه ایستگاه فضایی بین‌المللی

در خصوص جرائم ارتكابی توسط گردشگران در سفرهای توریستی مداری به ایستگاه فضایی بین‌المللی باید فرایند احراز صلاحیت دولت‌ها طبق اسناد حاکم بر این ایستگاه و از زمانی که این گردشگران از خودرو فضایی خودشان خارج می‌شوند، مورد مذاقه قرار گیرد. به‌طورکلی نحوه عملکرد فضانوردان در ایستگاه فضایی بین‌الملل (ISS)^۸ با دودسته مقررات حقوقی تنظیم و قاعده‌مند می‌گردد که عبارت‌اند از: «آیین‌نامه یا دستورالعمل رفتاری»^۹ و توافق‌نامه بین‌دولتی ایستگاه فضایی بین‌المللی (۱۹۹۸)^{۱۰}.^{۱۱} این دستورالعمل رفتاری، سندی خود بسنده و منحصر به فرد است که در سال ۲۰۰۰ توسط آژانس‌های همکار ایستگاه فضایی بین‌المللی تصویب گردید و جایگاه حقوقی همکاران مشغول در ساخت ایستگاه فضایی بین‌المللی را بیان می‌کند. این آیین‌نامه رفتاری بر نحوه عملکرد هر فضانوردی قابل اجرا است که برای انجام ماموریت به‌صورت بازدید کننده از خدمه دولت‌های عضو توسط هیئت مدیریت فضانوردان ذیصلاح دولت‌های همکار تعیین شده‌اند. از طرفی فضانوردان در روی

8. International space station (ISS)

9. Code of conduct (CC)

10. Agreement among the government of Canada, government of the members of the European Space Agency (ESA), the government of Japan, the government of the Russia Federation, and the government of the United States of America concerning cooperation on the civil international space station (ISS), available at: <http://www.ptp.h.q.nasa.gov/pub/pao/reports/1998/IGA.html>, last seen on 17/06/2016.

۱۱. آیین‌نامه رفتاری خدمه ایستگاه فضایی بین‌المللی در ۱۵ سپتامبر ۲۰۰۰ توسط هیئت هماهنگی چند جانبه تصویب گردید که عالی‌رتبه‌ترین سطح همکاری را از طریق توافق‌نامه‌های حاکم بر این ایستگاه (نظیر توافق‌نامه بین‌دولتی (۱۹۸۸)، ۴ یادداشت تفاهم منعقد شده بین «ناسا» و هر یک از چهار آژانس همکار از جمله «آژانس فضایی روسیه، آژانس فضایی اروپا، آژانس فضای کانادا و دولت ژاپن» که از طرف چندین آژانس دولتی ژاپن اقدام می‌کند.

۸ عهدنامه فضای ماورای جو از طرف دولت متبوع خودرو فضایی گردشگران بر عهده دارد. هدف حفظ ایمنی تمام افرادی است که در سفرهای توریستی فضایی دخالت دارند، این افراد عبارت‌اند از: «خدمه پرواز، گردشگران فضایی و افرادی که می‌توانند در این سفرها حضور داشته باشند». (ج) نکته‌ای که در این توافقنامه وجود داشت مربوط به صلاحیت برتر آمریکا از سایر همکاران برای رسیدگی به جرایمی بود که از نظر آمریکا می‌توانست آن حادثه یا جرم ارتكابی تهدیدی برای عملیات و فعالیت‌های فضایی در حال انجام بر روی عرشه ایستگاه فضایی بین‌المللی باشد. بدین ترتیب هر فرد متهم به ارتكاب جرمی می‌توانست طبق قوانین آمریکا تحت تعقیب قرار گیرد و فقط توسط سفینه فضایی آمریکا می‌توانست به زمین منتقل گردد. چون سایر همکاران در آن زمان، توان ارائه چنین خدماتی را نداشتند. از همین رو احراز صلاحیت کیفری آمریکا برای رسیدگی به جرم ارتكابی اولویت داشت. به عبارتی دولت متبوع قطعه محل وقوع جرم در صورتی می‌توانست طبق ماده ۲۲ این توافقنامه به جرم متهم رسیدگی کند که متهم توسط آمریکا به این کشور مسترد می‌گردید. استرداد مجرمان نیز طبق حقوق بین‌الملل بر اساس مفاد عهدنامه‌های دوجانبه یا چندجانبه می‌توانست صورت بگیرد. دولت‌های همکار در ساخت ایستگاه فضایی بین‌المللی طبق توافقنامه بین‌دولتی ایستگاه فضایی بین‌المللی (۱۹۹۸) دارای حقوق و تعهدات ذیل هستند که در سفرهای توریستی فضایی مداری باید در مواردی که مجری این سفرها هستند، در قبال گردشگران فضایی رعایت شوند:

(الف) بند اول ماده ۱ این توافق نامه ۱۹۹۸ هدف آن را ایجاد چارچوبی بین شرکاء یا دولت‌های همکار برای همکاری بین‌المللی طولانی‌مدت بر اساس مشارکت واقعی درباره «طراحی دقیق، توسعه، اجرا و نحوه استفاده از یک ایستگاه فضایی بین‌المللی غیرنظامی و مسکونی برای اهداف صلح‌آمیز طبق مقررات حقوق بین‌الملل» تعیین می‌کند. این ایستگاه فضایی بین‌المللی غیرنظامی باعث ارتقای استفاده علمی، فنی و

صلاحیت سرزمینی، صلاحیت شخصی فعال یا منفعل یا صلاحیت واقعی و صلاحیت جهانی می‌تواند محقق گردد.^{۱۲} در توافقنامه ۱۹۸۸ در خصوص فرایند احراز صلاحیت کیفری دولت نکات زیر را مقرر کرده بود:

(الف) ماده ۳ آن درباره اصول مذکور در عهدنامه فضای ماورای جو برای اعطای صلاحیت دولت متبوع خودروهای فضایی گردشگران است که گردشگران را به سفرهای توریستی فضایی می‌برند، در این خصوص صلاحیت شبه سرزمینی دولت متبوع ثبت‌کننده خودرو فضایی گردشگران را در فضا و سایر اجرام آسمانی و یا بر فراز دریاهای آزاد سایر اماکن به رسمیت می‌شناسد که خارج از حیطه صلاحیت دولت‌ها قرار دارند. (ب) ماده چهارم آن حاکمیت بر سفرهای توریستی فضایی از جمله خودرو فضایی گردشگران و همه افراد داخل آن را به فرمانده این خودرو واگذار می‌کرد. در این راستا فرمانده خودرو فضایی گردشگران همانند ناخدای کشتی و خلبان هواپیمای مسافربری، در طول سفر اختیارات مطلق برای ایجاد نظم و امنیت در خصوص بهره‌مندی متعارف و لازم از آن خودرو فضایی را برای نیل به اهداف این سفرهای فضایی دارد. چون از طرف دولت متبوع خودرو فضایی گردشگران (صاحب‌پرچم)، مدیریت این خودرو را بر عهده دارد و همانند ضابطین قضایی می‌تواند از طرف دولت متبوع خودرو فضایی گردشگران صلاحیت و کنترل لازم را اعمال کند. بدین ترتیب زنجیره‌ای از افراد مسئول و پاسخگو را به رسمیت شناخته که به ترتیب عبارت‌اند از: «دولت متبوع خودرو فضایی گردشگران (صاحب‌پرچم)، مدیر عملیات و فرمانده خودروی فضایی گردشگران». بدین مفهوم که فرمانده خودرو فضایی گردشگران باید به مدیر عملیات سفرهای توریستی فضایی درباره تمام موضوعاتی گزارش بدهد که در طول سفر اتفاق افتاده‌اند. مدیر عملیات، فردی است که در روی زمین و در طول سفرهای توریستی فضایی کنترل این سفرها را طبق ماده

^{۱۲} ماده ۲۲ توافق نامه دولتی ۱۹۸۸.

ب) بند اول ماده ۲ آن درباره حقوق و تعهدات بین‌المللی متعاهدین بیان می‌دارد، این ایستگاه فضایی طبق مقررات حقوق بین‌الملل از جمله عهدنامه فضای ماورای جوی (۱۹۶۷)، توافق‌نامه نجات (۱۹۶۸)، کنوانسیون مسئولیت (۱۹۷۲) و کنوانسیون ثبت (۱۹۷۵) توسعه می‌یابد به کار انداخته و مورد استفاده قرار خواهد گرفت. سپس بند دوم آن مقرر می‌کند، هیچ‌کدام از مفاد این توافق‌نامه بدین ترتیب تفسیر نخواهد شد: «الف» برای تعدیل یا اصلاح حقوق و تکالیف دولت‌های همکار مذکور در عهدنامه‌های فهرست شده در بند ۱ فوق، یا در قبال هم‌دیگر یا در قبال سایر دولت‌ها، مگر موارد مذکور در ماده ۱۶؛

ب) عدم تأثیر بر حقوق و تکالیف دولت‌های همکار در زمان کاوش و استفاده از فضای ماورای جو، به طور فردی یا در قالب همکاری با سایر دولت‌ها و در فعالیت‌هایی که ارتباطی به ایستگاه فضایی ندارد، یا ج) مبنایی برای اثبات ادعای تصاحب ملی فضای ماورای یا بخشی از آن نمی‌گردد».

ج) ماده ۵ آن درباره ثبت، صلاحیت و کنترل بر این ایستگاه فضایی است. بند اول آن مقرر می‌کند، طبق ماده ۲ کنوانسیون ثبت، هر دولت همکار باید قطعات پروازی خود را به صورت اشیای فضایی ثبت کند که پیوست‌های این توافق‌نامه ارائه آن‌ها را بر عهده دارد. همکار یا شریک اروپایی این مسئولیت را به آژانس فضایی اروپا تفویض نموده است که از طرف آن‌ها و به نام آن‌ها اقدام خواهد نمود. سپس بند دوم آن بیان می‌دارد، طبق ماده ۸ عهدنامه فضای ماورای جو و ماده ۲ کنوانسیون ثبت، هر دولت همکار صلاحیت و کنترل خود را بر قطعاتی از این ایستگاه فضایی حفظ خواهد کرد که طبق بند ۱ فوق، آن‌ها را ثبت نموده و بر آن دسته از خدمه خود در داخل یا روی این ایستگاه فضایی صلاحیت و کنترل خواهد داشت که از اتباع وی باشند. نحوه اعمال و اجرای چنین صلاحیت و کنترلی منوط به مقررات این توافق‌نامه، یادداشت تفاهم‌های منعقد و ترتیبات اجرایی از جمله سازوکارهای شکلی و رویه مسلم آن‌ها است.

تجاری از فضای ماورای جو خواهد شد. این توافق‌نامه بالاخص برنامه ایستگاه فضایی بین‌المللی غیرنظامی و ماهیت این مشارکت، از جمله حقوق و تعهدات مربوط به هر یک از دولت‌های همکار برای همکاری در ساخت این ایستگاه را مشخص می‌کند. این توافق‌نامه علاوه بر این، سازوکارها و ترتیبات طراحی شده برای تضمین نیل به اهداف آن را ارائه می‌کند. بند دوم همین ماده بیان می‌دارد، دولت‌های همکار با تجمیع تلاش‌های خودشان تحت رهبری آمریکا برای مدیریت کلی و هماهنگی این ایستگاه فضایی در صدد دستیابی و ساخت یک ایستگاه فضایی بین‌المللی منجسم و جامع هستند. آمریکا و روسیه با استفاده از تجربیات زیاد خودشان در پروازهای فضایی انسانی، آن اجزایی از این ایستگاه فضایی را فراهم خواهند کرد که تا حد زیادی قابلیت‌های این ایستگاه فضایی را در این خصوص ارتقا دهد. سهم کانادا تأمین کردن بخشی از اجزای اساسی این ایستگاه خواهد بود. این توافق‌نامه مبادرت به ارائه فهرست اجزایی در پیوست خودش می‌کند که هر یک از شرکاء باید برای ساخت این ایستگاه فضایی بین‌المللی ارائه کنند. بند سوم آن مقرر می‌کند، این ایستگاه فضایی بین‌المللی (از این به بعد ایستگاه فضایی نامیده می‌شود) یک سازه فضایی غیرنظامی با قابلیت سکونت دائمی و تأسیسات چندمنظوره است که در مدار پایینی زمین ساخته خواهد شد. این ایستگاه فضایی دارای اجزای پروازی و سازه ای با اجزای زمینی منحصر به فرد است که توسط دولت‌های همکار ارائه خواهند شد. با ارائه اجزای تعیین شده برای هر یک از شرکاء، هر شریکی حقوق خاصی برای استفاده از این ایستگاه فضایی و مشارکت در مدیریت آن طبق این توافق‌نامه، یادداشت تفاهم‌های منعقد با «ناسا»^{۱۳} و ترتیبات اجرایی مربوطه به دست خواهد آورد. بدین ترتیب سفرهای توریستی فضایی در صورت صلح آمیز بودن و با رعایت مقررات حقوق بین‌الملل می‌تواند به طور ایمن و پایدار انجام گردد

13. The Memorandum of understanding concluded with The National Aeronautics and space administration (NASA).

نداشته باشد، می‌تواند این توافق‌نامه را به‌عنوان مبنایی قانونی برای استرداد متهمی کند که مرتکب فعل خلافی در مدار (محل استقرار این ایستگاه) شده است. هر گونه استرداد با رعایت مقررات شکلی و سایر شرایط مذکور در قوانین دولت همکار درخواست‌کننده صورت خواهد گرفت (قاعده محاکمه کن یا مسترد کن).

بند چهارم- هر دولت همکار طبق قوانین و مقررات ملی خودش می‌تواند به سایر دولت‌های همکار در ارتباط با فعل خلاف ارتكابی در مدار (محل استقرار این ایستگاه) کمک کند. بند پنجم- هدف این ماده محدود کردن اختیارات دولت‌های همکار و عدم اتخاذ رویه‌هایی طبق آیین‌نامه رفتاری نیست که باید طبق ماده ۱۱ این توافق‌نامه تدوین گردد و برای حفظ نظم و تنظیم فعالیت‌های خدمه در داخل یا روی ایستگاه فضایی لازم هستند.

باتوجه به مطالب بیان شده فرایند رسیدگی به جرائم ارتكابی در سفرهای توریستی مداری و بر روی عرشه ایستگاه فضایی بین‌المللی می‌توان بیان داشت: «ماده ۵ توافق‌نامه (۱۹۹۸) مربوط به ایستگاه فضایی بین‌المللی خواستار ثبت قطعات مختلف آن در قلمرو و اداره ثبت ملی دولت‌های همکار (شرکا) است و مقرر می‌دارد که هر یک از دولت‌های همکار می‌بایست قطعات این ایستگاه فضایی را که آن‌ها ساخته‌اند را همانند یک شیء فضایی بر اساس ماده ۲ کنوانسیون ثبت و ماده ۸ عهدنامه فضای ماورای جو، در اداره ثبت خودشان ثبت نمایند. در موارد انجام فعالیت فضایی مشترک نظیر ایستگاه فضایی بین‌المللی. بند ۲ ماده ۲، عهدنامه ثبت (۱۹۷۲) به هر یک از دولت‌های مشارکت‌کننده این اختیار را می‌دهد تا با انعقاد توافق‌نامه‌ای برای اعمال بخش خاصی از قانون کشورهای مشارکت‌کننده به‌غیر از دولت ثبت‌کننده به توافق برسند، (Hermida, 1996: 383).

در توافق‌نامه (۱۹۹۸) مربوط به ایستگاه فضایی بین‌المللی مقرر گردیده است که همه دولت‌های مشارکت‌کننده (همکار) باید مفاد آن را رعایت کنند و بر روی مکانیسم و روند خاصی

(د) ماده ۱۶ توافق‌نامه ۱۹۸۸ و ۱۹۹۸ دارای مقرراتی برای اسقاط متقابل مسئولیت در بین مشارکت‌کنندگان بابت ایراد خسارت به اشخاص و اموال و حتی سلب منافع مقرر کرده است.

(ه) ماده ۲۲ این توافق‌نامه درباره صلاحیت کیفری دولت‌ها است. در این خصوص بیان می‌دارد، باتوجه به ماهیت منحصر به فرد و بی‌نظیر (جدید) این همکاری بین‌المللی خاص در فضا موارد ذیل مقرر می‌گردد:

بند اول- کانادا، دولت‌های همکار اروپایی، ژاپن، روسیه و آمریکا می‌توانند صلاحیت کیفری خودشان را بر خدمه داخل یا روی هر قطعه پروازی اعمال کنند که تبعه آن‌ها است (صلاحیت شخص فعال)

بند دوم- فعلی خلاف کارانه تلقی می‌گردد که دارای این ویژگی‌ها باشد: الف) آن فعل خلاف تأثیراتی بر حیات یا ایمنی تبعه سایر دولت‌های همکار داشته باشد؛ ب) یا این فعل خلاف در داخل یا روی قطعه پروازی سایر دولت‌های همکار رخ داده باشد یا باعث ایراد خسارت به آن قطعه پروازی شده باشد، در این صورت دولت همکاری که تبعه‌اش متهم به ارتکاب آن فعل خلاف است باید به درخواست دولت همکار قربانی، در خصوص منافع وی برای پیگرد قانونی رایزنی کند. دولت همکار قربانی می‌تواند پس از این رایزنی‌ها، صلاحیت کیفری خودش را بر متهم اعمال کند، البته به شرط اینکه پس از مهلت ۹۰ روزه از زمان شروع رایزنی‌ها یا در طول این مدت به توافق متقابلی نرسند، در این صورت دولت همکاری که تبعه او متهم به ارتکاب چنین فعل خلافی شده باید بدین ترتیب اقدام کند: «موافقت با اعمال صلاحیت کیفری دولت متبوع قربانی در مواردی که نتواند تضمین بدهد این پرونده را به مقامات رسمی‌اش برای رسیدگی ارجاع خواهد داد (صلاحیت شخصی منفعل)».

بند سوم- اگر دولت همکاری استرداد (متهم) را مشروط به وجود معاهده‌ای برای دریافت درخواست استرداد توسط سایر دولت‌های همکار کند و چنین معاهده‌ای بین آن‌ها وجود

تقدم می‌گیرد. تنها موردی که امکان دارد حق اعمال صلاحیت کیفری دولت صدمه‌دیده اجرا گردد این است که به طور استثنایی دولت متبوع مجرم نتواند تضمین کافی برای محاکمه متهم و رسیدگی به جرم وی ارائه کند، در این صورت پرونده به مقامات صالح دولت صدمه‌دیده باهدف رسیدگی به آن جرم ارجاع خواهد شد. این امر بیانگر عدم اعتماد به سیستم قضایی دولت‌های همکار (شرکا) در این سرمایه‌گذاری مشترک است.

نکته دیگر این است که توافق‌نامه بین‌الدولتی به‌صراحت مشخص نمی‌کند که صلاحیت متقارن دولت‌ها چگونه می‌تواند اعمال و اجرا گردد. طبق مقررات حقوق بین‌الملل، در چندین حالت امکان بروز صلاحیت کیفری متقارن بین دو یا چند دولت وجود دارد. باتوجه به اینکه هیچ حقوق بین‌المللی عرفی وجود ندارد که طبق آن تعارض ناشی از بروز صلاحیت متقارن بین دولت‌ها در فضا را بتوان حل و فصل کرد، از همین رو این موارد به‌طور کلی توسط حقوق معاهدات قاعده‌مند شده است. برای مثال در خصوص جرایم ارتكابی در محل استقرار نیروهای آمریکایی، عهدنامه خاصی مقرر می‌دارد که کدام دولت برای اعمال صلاحیت کیفری خودش اولویت دارد.^{۱۴} این امر در توافق‌نامه بین‌الدولتی مدنظر قرار نگرفته است، به‌گونه‌ای که در صورت ارتكاب جرمی که مستلزم اعمال صلاحیت کیفری باشد، هیچ هنجار و رویه‌ای خاص تعیین نشده تا طبق آن صلاحیت کیفری متقارن دولت‌ها حل و فصل گردد. چون ایستگاه‌های فضایی قبلی نظیر «میر» روسیه، از نظر حقوقی تحت مالکیت قوانین داخلی کشور سازنده بود. از همین رو صرفاً می‌بایست طبق ماده ۸ عهدنامه فضای ماورای جو و ماده دو کنوانسیون مسئولیت همانند یک شیء فضایی در قلمرو دولت ثبت‌کننده و دفتر ثبت سازمان ملل ثبت گردیده بود. ایستگاه‌های قبلی توسط دولت صاحب پرچم (متبوع آنها) ثبت شده بود و از منظر حقوقی همانند قلمرو آنها تلقی می‌شد. به عبارتی طبق ماده ۸ عهدنامه فضای ماورای جو

برای اعمال صلاحیت و کنترل در پرتو حقوق کیفری خودشان توافق کنند. بنابراین به جای حفظ نمودن اصول کلی صلاحیت مذکور در حقوق بین‌المللی فضایی، (Hermida, 2004: 61) کانادا، دولت‌های همکار عضو اتحادیه اروپا، ژاپن، روسیه و آمریکا خواستار اعمال صلاحیت کیفری شدند که طبق آن حق اعمال صلاحیت کیفری در اصل متعلق به دولت متبوع متهم (صلاحیت شخصی فعال) است. این امر بیانگر رویکرد سنتی به صلاحیت کیفری طبق حقوق بین‌الملل است. بدین ترتیب دولت همکاری (مباشری) می‌تواند مبادرت به اعمال صلاحیت کیفری بر کارکنان ایستگاه فضایی کند که اتباع آن‌ها هستند و بدون توجه به محل ارتكاب جرم این امر محقق می‌گردد. به عبارتی صرف ارتكاب جرم توسط تبعه آن‌ها در بخش دولت متبوع متهم یا بخش سایر دولت‌های همکار برای احراز صلاحیت کیفری دولت متبوع مجرم کافی است، (Andrew J, 1989: 152).

بدین ترتیب اگر برای مثال یک فضانورد کانادایی مرتکب جرمی در بخش آمریکایی ایستگاه فضایی بین‌المللی گردد، صلاحیت کیفری اولیه برای رسیدگی به این جرم مربوط به دولت کانادا است. توافق‌نامه بین‌الدولتی هم نظریه صلاحیت شخصی منفعل را در موارد محدودی به رسمیت شناخته است. بدین ترتیب که اگر سوءرفتاری در مدار زمین رخ دهد با داشتن شرایط ذیل دولت متبوع متهم (صلاحیت شخصی فعال) صلاحیت کیفری اصلی، اما غیرانحصاری برای رسیدگی به جرم ارتكابی خواهد داشت:

اول اینکه جرم ارتكابی تأثیراتی بر جان و ایمنی تبعه سایر دولت‌های همکار (شرکا) داشته باشد؛ دوم اینکه آن جرم در داخل یا روی عناصر پروازی سایر دولت‌های همکار (شرکا) به وقوع پیوسته باشد یا جرم ارتكابی منجر به ایراد خسارت به آن شده باشد، (Ruppert, 1996: 1).

اگر دولت متبوع متهم تصمیم بر اعمال صلاحیت کیفری خودش داشته باشد، در این صورت حق اعمال صلاحیت کیفری او بر حق صلاحیت کیفری دولت صدمه‌دیده اولویت و

¹⁴ Agreement between the Parties to the North Atlantic Treaty regarding the Status of their forces, June 19, 1951, 4 U. S. T. 1792, 199 U. N. T. S. 67, article II.

کنوانسیون و معاهده فضای ماورای جو باشند. بدین ترتیب هر موضوع حقوقی که مستلزم اعمال صلاحیت و کنترل باشد می‌تواند توسط هر یک از دولت‌های عضو آژانس فضایی اروپا صورت بگیرد که طرف توافقنامه ۱۹۹۸ هستند. چون آژانس فضایی اروپا در ۲ ژانویه ۱۹۷۹ چنین اعلامیه‌ای را صادر کرده و سایر شروط مذکور در بند یک ماده ۷ کنوانسیون ثبت هم درباره دولت‌های عضو این آژانس محقق شده است. بدین ترتیب، صلاحیت هر دولت همکار بر قسمت‌هایی از ایستگاه فضایی بین‌المللی به رسمیت شناخته شده است که مسئول ساخت آن است و این امر به واسطه ثبت این قطعات در قلمرو دولت‌های همکار طبق ماده ۸ عهدنامه فضای ماورای جو بند ۱ ماده ۲ کنوانسیون ثبت است؛ بنابراین طبق مفاد ماده ۲۲ توافقنامه ۱۹۹۸ فرایند احراز صلاحیت دولت‌ها برای رسیدگی به جرم ارتكابی در سفرهای توریستی فضایی بر روی عرشه ایستگاه فضایی بین‌المللی به‌قرار ذیل است:

بند اول- کانادا، دولت‌های همکاری اروپایی، ژاپن، روسیه و آمریکا می‌توانند صلاحیت کیفری خودشان را بر متهم به ارتكاب جرم در داخل یا روی هر قطعه پروازی اعمال کنند که تبعه آنها است (صلاحیت شخصی فعال). بند دوم- اگر جرم ارتكابی تأثیراتی بر حیات یا ایمنی تبعه سایر دولت‌های همکار داشته باشد یا جرم ارتكابی در داخل یا روی قطعه پروازی سایر دولت‌های همکار رخ داده باشد یا باعث ایراد خسارت به یک قطعه پرواز شده باشد، دولت متبوع متهم باید به درخواست دولت همکار قربانی جرم یا خسارت‌دیده مذاکره کند. سپس دولت همکار قربانی جرم یا خسارت‌دیده می‌تواند صلاحیت کیفری خودش را بر متهم اعمال کند (صلاحیت شخصی منفعل). البته به شرط سپری شدن مهلت ۹۰ روزه رایزنی‌های لازم و عدم دسترسی به توافق متقابل و این که دولت همکاری که تبعه او متهم به ارتكاب جرم است باید با اعمال صلاحیت کیفری دولت متبوع قربانی جرم موافقت کند یا اینکه نتواند تضمین لازم برای اعمال صلاحیت خودش (دولت متبوع متهم) ارائه کند. بند سوم- استرداد متهمان بین

تحت صلاحیت و کنترل کشور ثبت کننده قرار می‌گرفت و رسیدگی به جرایم ارتكابی در عرشه این ایستگاه‌ها همانند ارتكاب جرم در داخل خودرو فضایی گردشگران تحت صلاحیت سرزمینی شناور و قوانین و محاکم کشور ثبت کننده قرار می‌گرفت. سپس صلاحیت شخصی دولت متبوع متهم یا بزه‌دیده در صورت عدم رسیدگی به آن جرم توسط دولت ثبت کننده مطرح می‌گردد تا از بی کیفری جلوگیری گردد. در خصوص ایستگاه فضایی بین‌المللی ماده ۵ توافقنامه ۱۹۹۸ مقرر کرده، هر همکار قطعاتی که مسئول ساخت آنها است راهمانند یک شی فضایی در قلمرو خود ثبت کند. از همین رو این ایستگاه طبق ماده ۸ عهدنامه فضای ماورای جو تحت صلاحیت و کنترل کشور ثبت کننده قطعات آن قرار می‌گیرد. به عبارتی از منظر حقوقی ایستگاه فضایی بین‌المللی از چندین قطعه شناور در فضا تشکیل شده است که شبیه به قلمرو دولت‌های همکار است. البته کانادا مستثنا شده است، چون مسئول ساخت قطعه ای از این ایستگاه نیست. این ویژگی منحصر به فرد توافق نامه ۱۹۹۸ مربوط به این امر است که آژانس فضایی اروپا به‌صورت یک همکار تعهداتی را پذیرفته است (بند ب) ماده ۳ و ۴). چون آژانس فضایی اروپا یک سازمان بین‌المللی متشکل از یکسری دولت‌های دارای حاکمیت مستقل است که نمی‌تواند به طور طبیعی صلاحیت و کنترل خود را اعمال کند. برای اینکه در حقوق بین‌الملل صلاحیت بیانگر اختیار دولت‌ها بر، اشخاص، اموال و همه حوادثی است که در قلمرو آنها وجود دارد. از همین رو طبق ماده ۲ منشور مشمول اصول بنیادین مربوط به «حاکمیت برابر و مستقل دولت‌ها، ممنوعیت مداخله در امور داخلی دولت‌ها» می‌گردد. اما بند یک ماده هفت کنوانسیون ثبت بیان می‌دارد، همه مفاد به این کنوانسیون به‌غیر از مواد ۸ تا ۱۲ درباره سازمان‌های بین‌المللی دولتی اجرا می‌گردد که خواستار انجام فعالیت فضایی هستند. البته به شرط اینکه آن سازمان اعلامیه برای پذیرش حقوق و تکالیف مذکور در این کنوانسیون صادر کند و اکثر کشورهای عضو آن سازمان، از متعاهدین این دو

اصلی این نوع اسناد ابراز رضایت این افراد برای پذیرش اختیار، اقتدار و بالاخص دستورات فرمانده سفر فضایی است تا از فاش شدن اطلاعات حفاظت شده جلوگیری نموده و از مقام خودشان یا اطلاعات کسب شده در این سفرهای فضایی برای منافع شخصی خودشان استفاده نکنند. لازم به ذکر است که دستورالعمل‌های رفتاری در ابتدا توسط دانشگاه‌ها و سایر سازمان‌های خصوصی یا عمومی نظیر نهادهای تجاری بین‌المللی بزرگ برای ارتقا و تبلیغ ارزش‌های مشترک گسترده آن‌ها و عدم استفاده از رویه‌های نامتعارف مورداستفاده قرار گرفت. یکی از پیامدهای تدوین آیین‌نامه رفتاری، تسهیل و ارتقای اعتبار سازمان مربوطه در بازار یا به‌طورکلی در جامعه است. یکی از منافع برخورداری از دستورالعمل رفتاری برای هر سازمانی، ایجاد دفاعیه‌ای برای آن سازمان در قبال دعاوی است که می‌تواند توسط قربانیان رفتارهای نامتعارف یا انحرافی مثل قربانیان اذیت و آزار در دانشگاه‌ها اقامه گردند. نکته مهم این است که هر آیین‌نامه رفتاری یک شیوه اقدام را مقرر می‌کند که منجر به اجرای نوعی محدودیت‌های فردی در صورت عدم رعایت این مقررات نسبتاً عادلانه و متعارف می‌گردد. از طرفی تدوین و تصویب دستورالعمل رفتاری توسط یک سازمان بیانگر توجه بسیار زیاد آن سازمان به توسعه اختیارات خودش است که برخی از رفتارهای کارمندان، عرضه‌کنندگان خدمات، سایر کاربران و سهام‌داران را تحت کنترل خودشان قرار می‌دهند و در صورت لزوم یکسری محدودیت‌ها و شیوه جبران خسارت را در صورت عدم رعایت آنها پیش‌بینی می‌کنند، (Andre, 2017: 71).

در ابتدا همکاران ایستگاه فضایی بین‌المللی توافق‌نامه بین‌دولتی (۱۹۹۸) و چندین یادداشت تفاهم و نحوه تدوین دستورالعمل رفتاری را تصویب کرده‌اند. این دستورالعمل رفتاری باتوجه به مفاد یادداشت تفاهم‌های منعقد شده تدوین گردید که می‌بایست توسط هر همکار و آژانس فضایی آن تصویب می‌گردید قبل از معرفی خدمه خودش برای ساخت این ایستگاه فضایی، می‌بایست هر دولت همکار سند پذیرش

دولت‌های همکار برای اعمال صلاحیت آنها در صورت عدم وجود عهدنامه استرداد، می‌تواند طبق مفاد این توافق‌نامه صورت بگیرد. هرگونه استرداد متهمان باید با رعایت مقررات شکلی و سایر شرایط مذکور در مقررات ملی دولت‌ها همکار صورت بگیرد. علاوه بر صلاحیت فوق‌الذکر دولت‌های همکار می‌توانند باتوجه به نوع جرم ارتكابی و در صورت خدشه‌دار شدن منافع ملی آنها با جرم ارتكابی نظیر جعل اسکناس یا امضای رؤسای کشورها و غیره، بر اساس صلاحیت واقعی مبادرت به رسیدگی نمایند. اگر جرم ارتكابی از نوعی باشد که وجدان بشریت را خدشه‌دار می‌کند نظیر جنایت علیه بشریت، جنایت جنگی، جنایت علیه صلح و فضاپیما ربابی و غیره که متهم را دستگیر کند می‌تواند بر اساس صلاحیت جهانی مبادرت به رسیدگی به جرم ارتكابی بنماید. البته این در صلاحیت در سفرهای توریستی فضایی چندان محتمل نمی‌باشد.

- دستورالعمل رفتاری

ایده اولیه توسعه دستورالعمل رفتاری ایستگاه فضایی بین‌المللی تعیین مقررات حاکم بر رفتار فضانوردان است. این مقررات درباره نحوه همکاری بین آژانس‌های فضایی دولت‌های همکار تصویب شده که ناشی از رضایت آن‌ها برای رعایت یکسری اصول بنیادین خاص است. این امر با احترام به سلسله‌مراتب و دستوراتی محقق می‌گردد که فرمانده ایستگاه برای جلوگیری از هرگونه تعارض منافع آن‌ها صادر می‌کند تا دولت‌های همکار برخی از محدودیت‌ها را در خصوص خدمه و تجهیزات خودشان در ایستگاه فضایی بین‌المللی را بپذیرند. دستورالعمل رفتاری ایستگاه فضایی خیلی شبیه به «توافق‌نامه رفتاری استاندارد»^{۱۵} است که مربوط به مأموریت متخصصان سازمان‌های غیرآمریکایی نظیر آژانس فضایی اروپا است که برای دوره دیدن به آمریکا فرستاده می‌شوند. به‌گونه‌ای که آن‌ها می‌بایست قبل از پرواز با شاتل فضایی آمریکا، این توافق‌نامه رفتاری را امضا می‌کردند. هدف

15. Standard of Conduct Agreement

دستورالعمل رفتاری، مقررات مذکور در توافق نامه بین دولتی (۱۹۹۸) و یادداشت تفاهم منعقدہ را رعایت کنند.

از همین رو مقرراتی که باید توسط خدمه دولت‌های همکار و گردشگران فضایی بازدیدکننده از قطعه پردازی آن‌ها در ایستگاه فضایی بین‌المللی رعایت گردند عبارت‌اند از: «الف) دستورالعمل رفتاری، ب) سیاست‌گذاری‌های انضباطی ملی، ج) مقررات پرواز به ایستگاه فضایی بین‌المللی و سایر شرایط مقرر شده توسط آژانس‌های همکار برای هر خدمه، د) مقررات مربوط به خودروهای زمینی یا مداری که برای هر مأموریت استفاده می‌شوند، ه) مقررات تدوین شده توسط هیئت‌های دولت‌های همکار طبق ماده ۱۱ یادداشت تفاهم‌های منعقدہ درباره موضوعات مختلفی که امکان دارد برای فضاوردان رخ دهد، و) شروط مقرر شده توسط نهادهای مجری برای آموزش خدمه». یک‌سری سیاست‌گذاری‌های انضباطی مفصل هم به آیین‌نامه رفتاری ایستگاه فضایی بین‌المللی ضمیمه شده است. این سیاست‌گذاری‌ها توسط هیئت اقدامات اجرایی چندجانبه خدمه (MCOP)^{۱۸} طبق ماده ۱۱ یادداشت تفاهم‌های منعقدہ تدوین شده و با تصویب هیئت کنترل‌کننده چندجانبه (MCB) در ۱۵ دسامبر ۲۰۰۰ ضمیمه دستورالعمل رفتاری ایستگاه فضایی بین‌المللی گردید. وظایف هیئت همکاری‌های چندجانبه خدمه عبارت‌اند از: الف) بنیان نهادن رویه‌های لازم برای تعیین اقداماتی که باعث نقض توصیه‌های مذکور در دستورالعمل رفتاری ایستگاه فضایی بین‌المللی توسط خدمه دولت‌ها می‌گردد، ب) نحوه ارزیابی و تصمیم‌گیری درباره مقررات بیان شده و نحوه اجرایی کردن آن‌ها، ج) نحوه بازنگری در رای صادره و نوع معیارهای انضباطی که بر اساس نقض صورت گرفته در روی زمین یا طی پرواز باید اتخاذ گردد. فایده سیاست‌گذاری‌های انضباطی در ارتباط با به‌رسمیت‌شناختن این امر توسط آژانس‌های همکار است که رفتارهای و نحوه عملکرد فضاوردان (خدمه آن‌ها) و گردشگران فضایی نه‌تنها باید مطابق مقررات انضباطی

نهایی خودش را ارائه می‌کرد. در این راستا بند ۶ ماده ۱۱ یادداشت تفاهم‌های منعقدہ مقرر دارد: «دستورالعمل رفتاری ایستگاه فضایی بین‌المللی یک سلسله مراتب صریح درباره تعاملات بین خدمه دولت‌ها و فرمانده این ایستگاه را تعیین و یکسری معیارهای استاندارد برای کار و فعالیت در فضا و در صورت لزوم در روی زمین را مقرر می‌دارد که همواره باید رعایت شوند. نحوه احراز مسئولیت مرتبط با قطعات و تجهیزات این ایستگاه فضایی هم طبق مقررات انضباطی تعیین شده توسط توافق نامه بین دولتی، یادداشت تفاهم‌های منعقدہ و این دستورالعمل رفتاری خواهد بود. لازم به ذکر است این دستورالعمل رفتاری اصول راهنمایی برای حفظ امنیت فیزیکی و اطلاعاتی همکاران را مقرر و به فرمانده ایستگاه فضایی اختیار و مسئولیت مناسب را برای تنظیم رفتار همه دولت‌ها و آژانس‌های همکار ارائه می‌کند تا در راستای اجرای مقررات مربوط به حفظ ایمنی و امنیت فیزیکی و اطلاعاتی و نحوه نجات خدمه در ایستگاه فضایی بین‌المللی اقدامات لازم اتخاذ گردد. از همین رو در ۱۵ سپتامبر ۲۰۰۰ یک هیئت کنترل چندجانبه (MCB)^{۱۶} در واشنگتن ایجاد گردید تا بالاترین سطح همکاری را طبق یادداشت تفاهم‌های منعقدہ ایجاد کند. این هیأت دستورالعمل رفتاری خدمه ایستگاه فضایی بین‌المللی را تصویب کرد. این سند متشکل از یکسری معیارهای استاندارد توافق شده بین دولت‌ها و آژانس‌های همکار است که بر نحوه عملکرد خدمه دولت‌های عضو در این ایستگاه حاکم است. در ابتدا برای اولین خدمه هیئت اعزامی از پایگاه «بایکونور قزاقستان»^{۱۷} در ۳۰ اکتبر ۲۰۰۰ باید اجرا می‌گردید. این معیارهای استاندارد در طول زمان با توجه به نقطه نظرات مقامات رسمی آژانس‌های همکار و مشاوره با مقامات ذیصلاح تکمیل شده است. همان‌طور که بیان گردید تمام افراد حاضر در ایستگاه فضایی بین‌المللی از جمله فضاوردان و خدمه دولت‌های همکار و گردشگران فضایی باید علاوه بر

18. Multilateral Crew Operations Panel (MCOP)

16. Multilateral control Board (MCB)

17. Baikonur in Kazakhstan

(از جمله گردشگران فضایی) احراز و مجازات‌های مربوطه تعیین گردد. مجازات‌های مقرر شده توسط سیاست‌گذاری‌های انضباطی عبارت‌اند از: «اخطار کلامی، توبیخ رسمی مکتوب و حذف‌شدن از فهرست خدمه». به نظر می‌رسد این مجازات به‌اندازه کافی مؤثر نباشد تا بازدارندگی لازم را برای تضمین حفظ نظم و حاکمیت قانون در بین خدمه دولت‌های همکار ایجاد کند. البته هیئت عملیات چندجانبه خدمه می‌تواند از این فرصت استفاده کند و با توافق همه دولت‌ها و آژانس‌های همکار مجازات‌های مالی را تعیین کند که شبیه جریمه نقدی مقرر شده برای نقض مفاد دستورالعمل رفتاری ایستگاه فضایی بین‌المللی است. این دستورالعمل رفتاری از زمان احراز شرایط لازم برای حضور هیئت اعزامی به ایستگاه فضایی بین‌المللی یا بهره‌مندی از یک فرصت پروازی تا زمان کامل‌شدن فعالیت‌های پسا پروازی نظیر سفرهای توریستی فضایی باید رعایت گردد. برخی از مفاد این دستورالعمل رفتاری، نظیر طرح‌های کلی مربوط به مسئولیت‌های فرمانده در عرشه ایستگاه فضایی کاملاً واضح هستند که شامل فعالیت‌ها و اقدامات فضانوردان در روی زمین، دوره آموزشی آنها برای پرواز یا با انجام فعالیت‌های محوله برای بازگشت از ایستگاه فضایی بین‌المللی نمی‌گردد. البته فرمانده در تمام این مراحل مسئولیت هدایت‌کردن فعالیت‌های خدمه دولت‌ها و آژانس‌های همکار از جمله گردشگران فضایی در ایستگاه فضایی بین‌المللی را برعهده دارد تا همه آنها به‌صورت یک گروه منسجم انجام موفق مأموریت‌های محوله را تضمین نمایند. از طرفی باید مقررات حاکم بر خودروی فضایی گردشگران به کاربرده شده برای حمل‌ونقل خدمه ایستگاه فضایی بین‌المللی نیز رعایت گردد. این آیین‌نامه رفتاری باید توسط بازدیدکنندگان از ایستگاه فضایی بین‌المللی (گردشگران فضایی) هم رعایت گردد، حتی اگر فقط چند روز در این ایستگاه اقامت داشته باشند. چون در اصل بر همه افرادی که برای بازدید چندروزه به ایستگاه فضایی بین‌المللی آمده‌اند یا اینکه در قالب گروه اعزامی برای انجام مأموریت فضایی و

باشد که خودشان باید برای حفظ انضباط در ایستگاه فضایی بین‌المللی تدوین کنند، بلکه مقررات تدوین شده توسط سایر همکاران را نیز باید مدنظر قرار دهند. فایده این رویکرد دومرحله‌ای عبارت است از این که آژانس‌های همکار می‌توانند رویه‌هایی را برای اجرای دستورالعمل رفتاری حاکم بر ایستگاه فضایی بین‌المللی با تصویب قوانین لازم و اتخاذ سیاست‌گذاری‌های ملی اتخاذ کنند. در غیر این صورت رفتاری متمایز بین فضانوردان کشورهای مختلف رواج می‌یابد. چون باتوجه به هیئتی که فضانوردان و گردشگران فضایی به آنها تعلق دارند یا باتوجه به اینکه در پروازهای فضایی خاصی حضور دارند، قوانین مختلفی باتوجه به کشور متبوعشان بر آنها قابل‌اعمال خواهد بود. اهمیت این امر در احراز رفتارهای غیرمعارف و اذیت و آزار غیرقابل‌انکار است. چون نکته مهم در موفقیت ساخت این ایستگاه و بالاخص توسعه پایدار سفرهای توریستی فضایی است که با وجود رعایت مقررات یکسان توسط همه افراد حاضر در ایستگاه فضایی می‌تواند محقق گردد. نکته بعدی که باید مدنظر قرار گیرد نحوه احراز ارتکاب جرم و رسیدگی به آن است. از همین رو باید نحوه احراز صلاحیت دولت‌ها مشخص باشد. بدین مفهوم که قبل از شروع سفرهای توریستی فضایی باید مشخص باشد که فرایند احراز جرم طبق قوانین داخلی دولت متبوع متهم یا بزه‌دیده است و مجازات متفاوتی را باتوجه به صلاحیت دولت‌ها می‌تواند اعمال نگردد. اما در موارد رسیدگی دسته‌جمعی دولت‌های همکار به جرمی واحد، امکان دسترسی به درجه‌ای از رفتارهای یکنواخت با فضانوردان وجود نخواهد داشت.

سیاست‌گذاری‌های انضباطی مقرر می‌دارند که هیئت اقدامات اجرایی چندجانبه خدمه، مسئول توسعه اسنادی است که با جزئیات سیاست‌گذاری‌هایی را هر چه سریع‌تر مشخص کنند. این امر باعث می‌گردد تا اعتبار دستورالعمل رفتاری ایستگاه فضایی بین‌المللی با اتخاذ رویه‌های شفاف و مسلم نمایندگانی دولت‌ها و آژانس‌های همکار افزایش یافته و با دقت کامل هرگونه نقض مفاد این دستورالعمل توسط هر فضانورد

همکار می‌پذیرند تا مجازات‌های پیش‌بینی شده در قوانین داخلی خودشان را در مواردی اجرا کنند که هیئت اقدامات اجرایی چندجانبه خدمه، ارتکاب آزار و اذیت را احراز کرده است. یکی از مسائل مطروحه در طی مذاکرات صورت‌گرفته برای تدوین دستورالعمل رفتاری خدمه ایستگاه فضایی بین‌المللی درباره این موضوع بود که آیا اختیار فرمانده در راستای حفظ ایمنی خدمه این ایستگاه، به بار همراه مسافر یا خدمه این ایستگاه هم تسری می‌یابد یا خیر. نکته جالب دیگر مربوط به جمله تفسیری است که به این دستورالعمل اضافه گردید. این جمله بیان می‌دارد هیچ‌وقت این دستورالعمل نمی‌تواند تأثیری بر تصمیم هیئت اقدامات اجرایی چندجانبه خدمه برای انتخاب فرمانده از بین افرادی غیر از اتباع دولت‌های همکار گردد. به عبارتی اتباع دولت‌هایی که همکاری در ساخت ایستگاه فضایی ندارند، نمی‌توانند به‌عنوان فرمانده انتخاب شوند. در آیین‌نامه رفتاری خدمه ایستگاه فضایی به‌صراحت بیان نشده است که در راستای انجام وظایف خود و حفظ نظم و ایمنی ایستگاه فضایی و پیشگیری و مقابله با نقض مفاد اسناد حاکم این ایستگاه فضایی، فرمانده می‌تواند متوسل به‌زور گردد یا خیر. پس از مذاکرات طولانی مدت بیان گردید که فرمانده این ایستگاه می‌تواند با توسل به وسایل معقول و ضروری، وظایف و مسئولیت‌های خودش را ایفا کند. در این راستا، در جلسه هیئت کنترل چندجانبه تصمیم گرفته شد تا عبارتی توصیفی به این دستورالعمل اضافه گردد، مبنی بر اینکه فرمانده این ایستگاه می‌تواند با توسل به وسایل معقول و ضروری نظیر توسل به‌زور مناسب یا ایجاد محدودیت‌های لازم، در صورت لزوم ایمنی خدمه هیئت اعزامی دولت‌ها و آژانس‌های همکار را تضمین نماید. در خصوص مبنای حقوقی و قانونی اجرای دستورالعمل رفتاری ایستگاه فضایی بین‌المللی می‌توان بیان داشت که رعایت این دستورالعمل رفتاری حالت داوطلبانه دارد، اما دولت‌ها و آژانس‌های همکار درصدد اتخاذ اقداماتی حقوقی و قانونی برای قانع کردن فضانوردان خودشان در رعایت این مقررات هستند. این اقدامات برای رفع هرگونه

اقامت طولانی‌مدت به ایستگاه آمده‌اند، مقررات و دستورالعمل‌های حقوقی یکسانی اجرا گردد و تحت اختیار و اقتدار فرمانده این ایستگاه، نظم، امنیت و حاکمیت قانون خدشه‌دار نگردد. این دستورالعمل مقرر می‌دارد که هر عضو خدمه و هیئت اعزامی به این ایستگاه باید از هرگونه سوءاستفاده از جایگاه خودش برای بهره‌مندی از مزایای این ایستگاه و نفع فردی خود امتناع کند. چون اصل بر درنظرگرفتن نفع جمعی همه خدمه و حاضران در این ایستگاه طبق دستورات فرمانده آن است و این امر محدود به زمانی خاص نمی‌گردد. از همین رو هر آژانس همکار باید شرایط قابل‌اعمال بر فعالیت‌های مربوط به استخدام فضانوردان را نیز به‌صراحت مشخص کند و در راستای اجرای آن گام بردارد. باید تعیین گردد که از نظر هر آژانس همکار چه اقدامی به‌عنوان جبران خسارت قابل‌قبول مورد پذیرش است. جبران خسارت می‌تواند به‌صورت جایزه و پاداش یا حق‌الزحمه ویژه برای نهادهای غیردولتی باشد. برخی از مقامات رسمی که در تدوین دستورالعمل رفتاری ایستگاه فضایی بین‌المللی دخالت مستقیم داشتند، به‌صراحت بیان کردند که هیچ‌گونه مدارا و چشم‌پوشی نباید درباره آزار و اذیت فردی و یا گروهی در داخل یا روی این ایستگاه صورت بگیرد. این امر یکی از مقرراتی است که به‌صراحت در دستورالعمل رفتاری درج شده است. بحث‌های صورت‌گرفته بیانگر وجود مشکلاتی در خصوص هماهنگ‌کردن مفاهیم حقوقی است که در سیستم‌های حقوقی متفاوت دولت‌های همکار برای احراز آزار و اذیت در این محیط چندملیتی وجود دارد. برای تسهیل و تطبیق این موارد، تصمیم بر این شد تا در بخش دوم و در قسمت مقررات کلی این دستورالعمل رفتاری خدمه ایستگاه فضایی بین‌المللی، جمله‌ای در خصوص مسئولیت‌های فرمانده این ایستگاه اضافه گردد. این جمله بیان می‌دارد که یکی از وظایف فرمانده این ایستگاه، حفظ روابط و برخورد دوستانه و یکنواخت با همه خدمه از جمله گردشگران فضایی و تضمین ایجاد اعتماد و احترام متقابل است. به‌عبارت‌دیگر آژانس‌های

شرایط انزوا و قرنطینه‌ای فضا انجام داده‌اند.^{۲۱} یکی از بدنام‌ترین نمونه‌ها، آزمایشی است که توسط مؤسسه مشکلات زیست دارویی روسیه^{۲۲} در طی سال‌های ۱۹۹۸ و ۱۹۹۹ انجام شد. در این آزمایش، ۷ مرد فضانورد روسی و یک مرد ژاپنی با یک فضانورد زن کانادایی به نام «جودی لاپری»^{۲۳} ۱۱ روز را در جایی گذراندند که شرایطی شبیه به ایستگاه فضایی میر داشت. فضانوردان مبادرت به انجام چندین آزمایش علمی برای آژانس‌ها و مؤسسات مختلفی با هدف ارائه راه‌حلی برای مشکلات زیست دارویی فضانوردان با هدف ارزیابی امکان سازگاری با محیطی شبیه به فضا انجام دادند.^{۲۴}

این آزمایش توجه جهانیان را به خودش جلب کرد، چون چندین جرم در این ایستگاه ارتکاب یافته بود. گزارش گردید که دوتا فضانورد روسی مرتکب ضرب و جرح، اذیت و آزار بدنی و شروع به جرم قتل قرار گرفته‌اند و یکی از آنها (فرمانده روسی) مرتکب حمله و اذیت آزار جنسی فضانورد کانادایی خانم جوی لاپری شده بود، (Ford2000: 16)

"در طی این آزمایش‌های صد و ده‌روزه خانم لاپری چندین بار گزارش کرده بود که او از حمله جنسی ترسیده است.^{۲۵} اما مقامات روسیه تلاشی برای حمایت از وی انجام نداده‌اند، بخشی از دلیل آن‌ها این بود که در حال مطالعه نحوه عملکرد انسان‌ها از جمله ارتکاب جرم و رفتارهای انحرافی در محیط انزوایی و قرنطینه مانند فضا هستند. در روز اول سال نو ۱۹۹۹، پس از مدتی زندگی در انزوا، یک فرمانده روسی که دچار مسئله مستی بود، با استفاده از اجبار، خانم جودی لاپری را که در آن زمان ۳۲ ساله بود و قبلاً به دو بار تجربه عاشقانه با

تردیدی در رعایت این مقررات لازم است و حتی دولت‌های همکار می‌توانند مجازات‌هایی برای عدم رعایت مقررات دستورالعمل رفتاری در نظر بگیرند. این دستورالعمل رفتاری توسط آژانس فضایی اروپا به نیابت از طرف دولت‌های اروپایی همکار در ساخت این ایستگاه اجرا خواهد شد. از همین رو این دستورالعمل از طریق مدیرکل آژانس فضایی اروپا به هر کدام از دولت‌های همکار و هیئت فضانوردان اروپایی (EAC)^{۱۹} ابلاغ گردید و از آن‌ها خواسته شده تا به‌صورت مکتوب با شروط و مقررات مذکور در این دستورالعمل رفتاری موافقت کنند. رویه‌ای که در مقررات حاکم بر کارمندان آژانس فضایی اروپا و سیاست‌گذاری فضانوردان این آژانس در زمان استخدام آن‌ها باید پذیرفته شود و همواره رعایت گردد. دستورالعمل رفتاری در آمریکا به‌صورت بخشی از شروط و مقررات استخدامی فضانوردان آمریکایی از اول اکتبر ۲۰۰۰ درآمده است که توسط «ناسا» تدوین می‌گردد. این دستورالعمل رفتاری در ژاپن با مقرراتی ادغام شده است که آژانس فضایی توسعه ملی (NDSA)^{۲۰} تهیه می‌کند و در زمان استخدام فضانوردان باید امضا گردد. در روسیه هم از فضانوردان درخواست می‌شود تا هر کدام مقررات و شروط مذکور در این دستورالعمل رفتاری را امضا کنند، البته مدت زمانی است که این مقررات و سیاست‌گذاری‌های بخشی از مقررات قابل‌اجرا توسط آژانس فضایی روسیه شده است. در کانادا با توجه به اینکه فضانوردان با تصمیم کابینه تعیین می‌گردند، این دستورالعمل رفتاری بخشی از شروط و مقررات استخدامی فضانوردان و به‌صورت حکمی درآمده است که شورای کابینه آن را صادر می‌کند تا توسط فضانوردان رعایت گردد، (Andre, 2017: 72).

۳- رفتارهای منحرفانه و مجرمانه در فضا

آمریکا و روسیه یک‌سری آزمایشاتی را در فضا و روی زمین باهدف آزمودن نحوه عملکرد و واکنش انسان‌ها به

21 For an analysis of criminological and criminal justice issues in outer space see J. Hermida, Norms governing launch services by NASA and commercial US private companies (Ph.D. Thesis, Catholic University of Cordoba, 2000).

22 Russian Institute of Biomedical Problems.

23 Iapierre Judith.

24 "Experiment could have stopped, agency says: Unwanted sex advances by Russian were noted" The Gazette (Mar 26, 2000) at A.5.

25 Malcolm Gray, "A space dream sours" [17 April 2000] 113 (16) Maclean's at 26.

19. European Astronaut Corps (EAC)

20. National Development Space Agency (NDSA)

۴- قانون کیفری آمریکا و فعالیت‌های فضایی در ایستگاه فضایی بین‌المللی

از ابتدا شروع با ساخت ایستگاه فضایی بین‌المللی طبق مقررات «ناسا» به رسمیت شناخته شد که قوانین ملی آمریکا بر فعالیت‌های فضایی این کشور تسری می‌یابد (رجوع شود به ناسا). طبق قانون ۱۹۸۵ اختیار تسری مقررات اداری آن به فعالیت فضایی آمریکا داده شود. بدین ترتیب به فرمانده سفینه فضای صلاحیت گسترده‌ای بر خدمه آمریکایی و سایر خدمه بیگانه‌ای را اعطا می‌کند که در آن سفینه فضایی یا قسمت آمریکایی ایستگاه فضایی بین‌المللی فعالیت فضایی انجام می‌دهند تا نظم و انضباط کاری در این مأموریت‌های فضایی رعایت گردد. مقررات اداری «ناسا» (۱۹۷۶) با مقرر داشتن برخی تحریم‌های کیفری تقویت شده است. در این راستا بیان می‌دارد: «هر فردی که به طور عمدی مبادرت به نقض یا مشارکت در نقض یا توطئه در نقض این مقررات نماید یا مبادرت به این اقدامات علیه حکم منتشر شده بخش اداری «ناسا» بنمایه، بیش از پانصد هزار دلار آمریکا جریمه خواهد شد یا به یک سال حبس یا بیشتر هرو محکوم خواهد شد. این مقررات تحریم «ناسا» به نظر می‌رسد برای حفظ نظم در فعالیت‌های فضایی آمریکا، بالاخص در مواردی کافی باشد که خدمه آن‌ها دوره دیده باشند»^{۳۲}. چون مقررات انضباطی مقرر شده را به خوبی می‌توانند رعایت کنند. اما اگر سفرهای توریستی فضایی شروع گردد و یا اینکه حضور فضانوردان در فضا برای مدت زمان نسبتاً طولانی باشد، به نظر می‌رسد امکان ارتکاب جرم دور از انتظار نباشد. در این راستا «ناسا» قانون اصلاحی (۱۹۸۱) را تصویب کرد که یکسری مقررات را بر جرایم کیفری مشترک در خصوص زندگی و کار در فضا را مقرر می‌دارد. طبق قانون اصلاحی (۱۹۸۱) «ناسا» اقدامات ذیل جرم فدرال دانسته شده است: «آتش‌سوزی، ضرب و جرح، اختلال در نظم، اختلاس و دزدی، دریافت مال دزدی،

او داشته و نقاط حساس بدن او را لمس کرده بود، بوسید.^{۲۶} همچنین در روز قبل از این رویداد، فرمانده روسی تلاشی برای حمله جنسی به یکی از فضانوردان مرد روسی نموده بود.^{۲۷} فضانورد ژاپنی مداخله می‌کند تا آن‌ها را از هم جدا کند و این آزمایش را زودتر از موعد مقرر ترک کرد. چون بیان کرده بود که تنش‌ها و حملات کلامی و غیرکلامی باعث شده بود که او نتواند به کارش ادامه دهد^{۲۸} چندین روز بعد یک فضانورد روس دیگر مجبور و به پنهان‌کردن چاقو در آشپزخانه این ایستگاه شده بود، به این دلیل که همان دو فضانورد روس که با همدیگر دعوا کرده بودند، تهدید کرده بود که همدیگر را به قتل خواهند رساند». این‌ها تنها حوادث اتفاق افتاده نیستند. اگرچه آن‌ها را خیلی سری و مخفیانه دور از دسترس دیگران نگه داشته بودند، چندین فعل منحرفانه دیگری هم در سایر مأموریت‌های فضایی اتفاق افتاده‌اند.^{۲۹} به دلیل ماهیت این حوادث و توجهی که در رسانه‌ها به این امر گردید^{۳۰}، حوادث ۱۹۹۹ موجب انجام مذاکرات و تدوین پیش‌نویس دستورالعمل رفتاری^{۳۱} برای ایستگاه فضایی بین‌المللی گردید و منجر به شکل‌گیری نحوه برخورد کیفری بر این حوادث مجرمانه در ایستگاه فضایی بین‌المللی گردید.

²⁶ Graeme Hamilton, "Sex harassment claim hurts career: astronaut: 'I didn't play the game': Commander's kiss simply a New Year's greeting, Russians say" National Post (Apr 4, 2001) at A 11.

²⁷ "Experiment could have stopped, agency says: Unwanted sex advances by Russian were noted" The Gazette (Mar 26, 2000) at A.5.

²⁸ Joanne Laucius, "Women may be from Venus, but they can't go to Mars: Female space travellers increase 'probability of conflicts': Russian official" The Ottawa Citizen (Jun 10, 2001) at A.1.FRO.

²⁹ Patrick D. Nolan & Marilyn Dudley-Rowley, "Effects of Organizational Structure on the Behavior and Performance of Polar and Space Work Teams" (2000) American Sociological Association (ASA).

³⁰ Liz Jefferson, "Why do we ignore Lapierre's harassment?" The Ottawa Citizen (30 March 2000) at A.13.

³¹ Code of conduct.

³² U.S. military personnel will also be subject to the jurisdiction of the Uniform Code of Military Justice (10 U.S.C. 805 (1976)) which applies "in all places."

سوء رفتار مرتکب فعلی در مدار زمین (فضای ماورای جو) گردد که الف) تاثیراتی بر جان (حیات) یا ایمنی یکی از اتباع دولت‌های همکار داشته باشد یا ب) در داخل (ایستگاه فضایی بین‌المللی) یا روی آن ارتکاب یافته باشد، یا موجب ایراد خسارت به عناصر پروازی سایر دولت‌های شرکت یا همکار گردد». (Arno et al, 2013: 14)

بدین ترتیب می‌توان بیان داشت که پیش‌شرط‌های اولیه احراز صلاحیت کیفری دولت‌ها در خصوص جرایم ارتكابی مرتبط با ایستگاه فضایی بین‌المللی عبارت‌اند از: الف) ارتکاب جرم در فضا یا مدار محل استقرار ایستگاه فضایی بین‌المللی؛ ب) جرم ارتكابی ناشی از سوءرفتار فضانوردان باشد؛ ج) این جرم ارتكابی جهان یا ایمنی یکی از اتباع سایر کشورهای همکار را به خطر بیندازد؛ د) آن جرم در داخل یا روی ایستگاه فضایی بین‌المللی ارتکاب یافته باشد؛ ه) جرم ارتكابی موجب ایراد خسارت به عناصر پروازی سایر کشورها شده باشد.

پیش‌شرط‌های ثانویه احراز و اعمال صلاحیت کیفری دولت‌ها طبق توافق‌نامه (۱۹۹۸) عبارت‌اند از:

الف) مبنای صلاحیت یا رسیدگی کیفری به جرایم ارتكابی، قابلیت متهم و مرتکب جرم است (که بیانگر محدودکردن حیطه قاعده کلی موجود در قانون مجازات است)؛

ب) در عوض دولت‌های همکار مجنی علیه (قربانی جرم) می‌توانند صلاحیت خودشان را بر متهمی اعمال کنند که (صلاحیت شخصی فعال) که تبعه آن‌ها نیست به شرط رعایت نکات خاصی نظیر اینکه دولت متبوع متهم (مجرم) در ارزیابی اتهامات وارده و دریافت مشاوره‌های ضروری قصور کند به‌گونه‌ای که امکان تحقیق موارد فوق را غیرممکن کند؛

ج) به‌عنوان جایگزین، دولت همکار متبوع مجنی علیه می‌تواند در مواردی صلاحیت خود برای رسیدگی به جرم غیر اتباعش اعمال کند که دولت متبوع مجرم در احراز اتهام و انجام مشاوره‌های ضروری قصور کند به‌گونه‌ای که رسیدگی به جرم ارتكابی چندان محتمل نباشد (صلاحیت شخصی منفعل)؛

ظواهرسازی دروغین، قتل عمد و غیرعمد، مشارکت در قتل عمد و غیرعمد، اذیت و آزار مجرمانه، تجاوز به عنف و سرقت^{۳۳}.

۵- دستورالعمل اجرایی حاکم بر خدمه و کارکنان (CCIC) ایستگاه فضایی بین‌المللی

نکته اصلی در اعمال و اجرای صلاحیت و کنترل بر کارکنان (فضانوردان) بر روی ایستگاه فضایی وجود دارد این امر است که دستورالعمل اجرایی حاکم بر خدمه و کارکنان این ایستگاه است و بیانگر برنامه‌ای برای اداره و تنظیم رفتار و نحوه عملکرد فضانوردان به‌قرار ذیل است:

الف) در این راستا ماده ۱۱ توافق‌نامه (۱۹۹۸) مقرر می‌دارد، این دستورالعمل اجرایی حاکم بر خدمه و کارکنان خواهد بود که توسط همه شرکاء و همکاران (ایستگاه فضایی بین‌المللی بر اساس رئوس مطالب و طرح کلی عناوین بیان شده در ماده ۱۱ تفاهم‌نامه‌های منعقد شده توسعه یافته‌اند و مورد تایید قرار گرفته‌اند.

ب) این دستورالعمل بیانگر اجرا و اعمال قواعد چندفرهنگی بر فضانوردان و وکلا در طول دوران خدمت آن‌ها است.

ج) این دستورالعمل در ۱۵ سپتامبر ۲۰۰۰ توسط هیئت هماهنگی چندجانبه^{۳۴} (MCB) ایستگاه فضایی تصویب گردید، جایگاه این سند و نحوه اجرای آن برای هر یک از آژانس‌ها و شرکاء (همکاران) متفاوت خواهد بود. طبق ماده ۲۲ توافق‌نامه ۱۹۹۸ صلاحیت کیفری دولت‌های همکار در ایستگاه فضایی بین‌المللی در مواردی مطرح می‌گردد که فضانوردی «به دلیل

³³ AS a result of the 1981 amendment, the following activities, if conducted in space, would be regarded as Federal crimes: arson (18 U.S.C. 81), assault (18 U.S.C. 113), maiming (18 U.S.C. 114), embezzlement and theft (18 U.S.C. 661), receiving stolen property (18 U.S.C. 662), false pretenses (18 U.S.C. 1025), murder (18 U.S.C. 1111), manslaughter (18 U.S.C. 1112), attempted murder or manslaughter (18 U.S.C. 1113), malicious mischief (18 U.S.C. 1363), rape (18 U.S.C. 2031), and robbery (18 U.S.C. 2111).

³⁴ Multilateral Coordination Board (MCB)

هستند و ارائه حمایت لازم برای ارتقای بهره‌مندی از این داده‌ها و کالاها از طریق ارائه طرحی واضح و مشخص برای کاربران است.^{۳۵}

طبق ماده ۱ توافق‌نامه (۱۹۹۸) یکی از اهداف ساخت ایستگاه فضایی بین‌المللی ارتقای استفاده و بهره‌برداری علمی، فنی و تجاری از فضای ماورای جو است. جنبه‌های جدید بهره‌برداری تجاری از فضا عبارت‌اند از: «ارائه خدمات حمل‌ونقل انسان‌ها و بار به فضا، سفرهای توریستی فضایی، ساخت آگهی‌های بازرگانی در فضا، انجام آزمایشات فضایی تجاری». شرکا و همکاران حق مبادله و فروش هر قسمتی از این ایستگاه فضایی را دارند که به آن‌ها اختصاص یافته است. شروط و ویژگی‌های این مبادله و فروش توسط طرفین معامله مشخص خواهد شد (بند ۲ ماده ۹ توافق‌نامه (۱۹۹۸)).^{۳۶}

هر شریک و همکار می‌تواند مبادرت به استفاده و انتخاب کاربرانی بنماید که می‌توانند از مکان اختصاص یافته آن‌ها برای اهدافی استفاده کند که مطابق اهداف توافق‌نامه (۱۹۹۸) و مقرراتی باشد که طبق یادداشت تفاهم‌ها و ترتیبات اجرایی مشخص شده‌اند (بند ۳ ماده ۹ توافق‌نامه (۱۹۹۸)). ارزشمندترین موارد اختصاص یافته و خدمات مربوطه مربوط به «نیروی محرکه، ذخیره‌سازی، زمان‌بندی مربوط به خدمه و کارکنان، ظرفیت EVA، حمل‌ونقل (تردد) انسان‌ها و بار» می‌باشد. بند ۴ ماده ۶ توافق‌نامه (۱۹۹۸) درباره فرایند مشارکت کشورهایی که در ساخت ایستگاه فضایی بین‌المللی همکاری ندارند، بیان می‌دارد: «تجهیزات نصب شده در روی این ایستگاه نمی‌تواند تحت مالکیت این کشورها یا اشخاص خصوصی آن‌ها بدون رضایت و توافق همزمان و متقارن سایر شرکا و همکاران در بیاید. هرگونه انتقال مالکیت اجزای ایستگاه فضایی بین‌المللی به این کشورها می‌بایست با اطلاع قبلی سایر شرکا همکاران صورت بگیرد. بر اساس بند ۳ ماده

(د) توافق‌نامه (۱۹۹۸) می‌تواند مبنای معاهداتی لازم برای استرداد مجرمان تلقی گردد؛

(ه) شرکا و همکاران می‌بایست مساعدت قانونی متقابل را به سایرین (برای مثال برای جمع‌آوری اسناد و مدارک لازم و ارائه به محکمه صالح سایر دولت‌های همکار) ارائه دهند؛
در راستای ارتقای همکاری بین‌المللی در ایستگاه فضایی بین‌المللی ماده ۱۸ توافق‌نامه (۱۹۹۸) یکسری رسوم و مقرراتی برای مهاجرت مقرر می‌دارد که به قرار ذیل می‌باشد:

(الف) ضرورت تسهیل حرکت اشخاص و کالاها؛ (ب) تسهیل مقررات ورود مناسب و اسناد مربوط به سکنی‌گزیدن؛ (ج) اعطای مجوز واردات و صادرات با بهره‌مندی از معافیت حقوق گمرکی که هدف آن اجرای راحت و سریع و امتناع از تاخیرهای ناشی از کاغذبازی و کارهای اداری وقت‌گیر، صرفه‌جویی در هزینه‌های مالی و رویه‌ای (شکلی) برای تسهیل همکاری بین‌المللی؛ (د) تسهیل تبادل و تردد داده‌ها (اطلاعات) و کالاهای ضروری برای اجرای همکاری در ایستگاه فضایی بین‌المللی؛ (ه) ارائه روندی واضح و مشخص برای نحوه تدبیر داده‌ها (اطلاعات) فنی و کالاهای حمایت شده برای کنترل اهداف صادرات و فرایند محافظت از داده‌های فنی حمایت شده برای نیل به اهداف مربوط به حق مالکانه؛ (و) این داده‌ها (اطلاعات) و کالاهای حفاظت شده باید با برچسبی مشخص و معین شده باشند یا به‌گونه‌ای خاص بتوان آن‌ها را شناسایی کرد؛ (ز) محدود نمودن فرایند بهره‌مندی و استفاده از داده‌ها (اطلاعات) و کالاهای حفاظت شده به‌گونه‌ای که فقط باتوجه به مسئولیت دولت‌ها مذکور در توافق‌نامه (۱۹۹۸) یا یادداشت تفاهم‌ها صورت بگیرد و فقط توسط آژانس همکار دریافت‌کننده این داده‌ها و کالاهای حفاظت شده و پیمانکاران اصلی و فرعی آن مورد استفاده قرار گیرند؛ (ح) لازم نیست دولت‌های همکار مبادرت به انتقال داده‌ها (اطلاعات) و کالاها مغایر قوانین و مقررات ملت فروشان بنمایند، چون هدف فقط تسهیل اجرای راحت و سریع، آزادسازی تبادل داده‌ها و کالاهای حفاظت شده‌ای است که برای ارتقای همکاری لازم

³⁵ Experiment could have stopped, agency says: Unwanted sex advances by Russian were noted" The Gazette (Mar 26, 2000) at A.5.

³⁶ Arnaud, Diana, St, Farand, Andre, op.cit.

انجام عملیات توسط فن‌آوری‌های کشف شده؛ ج) نمایش تجربی و انجام عملیات توسط سیستم‌های کاوش حیاتی برای ارزیابی آمادگی و اینکه موعد انجام مأموریت آن‌ها رسیده یا نه؛ د) مدیریت سلامتی انسان‌ها برای سفرهای توریستی فضایی طولانی‌مدت؛ ه) شبیه‌سازی عملیات و فن‌آوری‌های لازم برای انجام مأموریت‌های فضایی ماورای مدار پایینی زمین^{۳۹}. لازم به ذکر است که هر یک از دولت‌های شریک یا همکار می‌تواند اولویت‌های خودش برای فعالیت‌های مرتبط با بهره‌مندی از قابلیت‌ها و ظرفیت ایستگاه فضایی بین‌المللی را مشخص کند. از طرفی توافق‌نامه‌های منعقد شده برای بهره‌برداری و استفاده از قابلیت‌ها و ظرفیت‌های ایستگاه فضایی بین‌المللی باید مطابق با چارچوب قانونی توافق‌نامه‌های منعقد شده برای ساخت ایستگاه فضایی بین‌المللی (نظیر قاعده اسقاط متقابل مسئولیت برای همه شرکاء و همکاران) باشد. در غیر این صورت شروط مذکور در این توافق‌نامه تحت حاکمیت قوانین و سیاست‌گذاری‌های شرکاء و همکاران این توافق‌نامه‌ها بالاخص درخصوص «اختراعات، حق بر داده‌های بدست آمده، تحفیس و تسهیم هزینه‌ها» باشد. نکته دیگر این است که آژانس‌های فضایی، وزارت‌خانه‌های تحقیقاتی، نهادهای آموزشی و شرکت‌های خصوصی می‌توانند از امکانات این ایستگاه استفاده کنند.

نتیجه‌گیری

به‌طورکلی با تجاری‌سازی فعالیت‌های فضایی و حضور بخش خصوصی در فعالیت‌های فضایی، امروزه شاهد حضور تابعان جدید غیر از دولت‌ها در فضا هستیم. همان‌طور که فعالیت‌های هوایی با حضور متصدیان حمل‌ونقل و بخش خصوصی دارای ماهیتی مرکب (حقوق بین‌الملل عمومی و خصوصی) گردید، ماهیت فعالیت‌های فضایی در عصر معاصر به دلیل رواج سفرهای توریستی که دارای مجری از بخش

۹ توافق‌نامه (۱۹۹۸) هر شریک یا همکار می‌تواند کاربران را انتخاب یا از آن‌ها استفاده کند، مگر اینکه آن کار به پیشنهادی از بین دولت‌های همکار یا نهادهای خصوصی آنها نباشد که در این صورت می‌بایست از قبل اطلاع داده شود و سرفرصت در خصوص مشارکت در پرواز فضایی نکات ذیل مقررگردیده است: الف) فضانوردان سایر کشورها (غیرهمکار) نظیر برزیل، کره و مالزی و سفرهای توریستی فضایی (۸ پرواز؛ ب) پروازهای کوتاه‌مدت به ایستگاه فضایی بین‌المللی (حداکثر ده روز) از طریق سفینه فضایی «سایوز»^{۳۷} روسیه با برنامه‌های آزمایشی بسیار زیاد؛ ج) هماهنگی رویه‌ها بین شرکاء و همکاران ایستگاه فضایی بین‌المللی با توجه به رویه‌های مقرر شده برای این ایستگاه، رضایت این شرکاء و همکاران برای مشارکت در پروازهای فضایی^{۳۸} (SFPS) کشورهای غیرهمکار؛ د) ضرورت رعایت مقررات حاکم بر انتخاب خدمه و کارکنان ایستگاه فضایی بین‌المللی و شرکت در دوره‌های آموزشی برای پروازهای فضایی که خدمه و کارکنان این ایستگاه گذرانده‌اند؛ ه) فرایند اسقاط متقابل مسئولیت حاکم بر دولت‌های شریک و همکار ایستگاه فضایی بین‌المللی برای این نوع مشارکت در پروازهای فضایی به‌صورت اشخاص حقیقی اعمال و اجرا نمی‌گردد. این نوع پروازهای فضایی مشمول بیمه مسئولیت مدنی درخصوص دعاوی می‌گردد که می‌تواند علیه دولت‌های شریک و همکار ایستگاه فضایی بین‌المللی، وراثت این اشخاص، بستگان و بیمه‌گذار اقامه گردد.

در خصوص بهره‌برداری و استفاده از ایستگاه فضایی بین‌المللی برای کاوش فضا ماورای مواد پایینی زمین نکات ذیل را مقرر می‌دارد:

۱- اولویت اصلی همه آژانس‌های همکار بهره‌برداری از این ایستگاه فضایی با توجه به حمایت از کاوش‌های انسانی و ریاتیک است. این نوع بهره‌برداری به چهار قسمت تقسیم می‌گردد که عبارت‌اند از: «الف) کاوش؛ ب) نمایش تجربی و

³⁹ Joanne Laucius, "Women may be from Venus, but they can't go to Mars: Female space travellers increase 'probability of conflicts': Russian official" The Ottawa Citizen (Jun 10, 2001) at A.1.FRO.

³⁷ Soyuz

³⁸ Space Flights Participats (SFPS)

ولی طبق قوانین کشوری دیگر جرم نباشد تا محکمه صالح بتواند رسیدگی کند. سفرهای توریستی فضایی زیر مداری، سفرهایی هستند که گردشگر فضایی ضرورتاً بین دو کشور سفر نمی‌کند، بلکه خودروی فضایی گردشگران تا ارتفاع معینی اوج می‌گیرد تا گردشگران بتوانند کره زمین را به طور کامل و کروی ببینند (تجربه‌ای که در سفرهای هوایی وجود ندارد) و البته بی‌وزنی را احساس کنند که بی‌نظیر است. بدین ترتیب معمولاً کشور مبدأ و مقصد سفر علی‌رغم عبور از مرزهای چندین کشور، یکی است. در حال حاضر کشورهای پیشرو در فعالیت‌های فضایی در حال ساختن خودروهای فضایی دوزیست هستند که قابلیت تردد در هوا و فضا را دارند و می‌توانند دوباره و یا چندباره مورد استفاده قرار گیرند. این خودروهای فضایی گردشگران باید علاوه بر مقررات موجود فضایی، مقررات «ایکائو» در خصوص سفرهای توریستی هوایی نظیر هماهنگی با برج مراقبت و کشورهای مسیر عبور آنها و سایر موارد را رعایت کند. در سفرهای توریستی فضایی زیر مداری و مداری (تا زمانی که گردشگران داخل خودروی فضایی هستند، طبق عهدنامه فضای ماورای جو (مواد ۶ و ۷ و ۸) دولت متبوع یا صاحب‌پرچم (دولت پرتاب‌کننده‌ای که خودروی فضایی گردشگران را در قلمرو خودش ثبت کرده) صلاحیت رسیدگی به آن جرم را طبق قوانین خود و در محکمه خودش دارد. از همین رو گردشگر فضایی قبل از شروع سفر می‌داند که ملزم به رعایت مقررات حقوقی کدام کشور است و ابهامی وجود ندارد. البته در صورت عدم اعمال صلاحیت دولت ثبت‌کننده خودروی فضایی گردشگران، دولت متبوع متهم یا بزه‌دیده بر اساس صلاحیت شخصی فعال یا منفعل و دولتی که منافع او به خطر افتاده طبق صلاحیت واقعی یا همه دولت‌ها به دلیل به‌خطرافتادن منافع جامعه بین‌المللی بر اساس صلاحیت جهانی می‌توانند به آن جرم رسیدگی کنند. البته به شرط این که صلاحیت تقنینی احراز شده باشد. در سفرهای توریستی مداری به ایستگاه فضایی بین‌المللی، هر دولت همکار در ساخت این ایستگاه باید طبق

خصوصی است، هم حالتی مرکب پیدا کرده است، در راستای تنظیم فعالیت‌های فضایی دولت‌ها، مجمع عمومی سازمان ملل با همکاری «کیوس» پنج عهدنامه را تصویب کردند و چندین قطعنامه هم صادر شده است. اما به نظر می‌رسد برای تعیین دقیق حقوق و تکالیف مجری سفرهای توریستی فضایی و گردشگران فضایی کافی نیستند. چون علاوه بر احراز مسئولیت مدنی دولت‌ها در این سفرها و تهیه بیمه‌نامه مناسب، مسئله نحوه احراز صلاحیت دولت‌ها برای رسیدگی به جرایم ارتكابی دولت‌ها دارای ابهامات زیادی است. قاعده اصلی درباره تعیین قانون و محکمه صالح در امور کیفری، توجه به محل وقوع جرم است. چون یکی از ویژگی‌های اصلی حقوق کیفری درون‌مرزی بودن آن است. چون ناظر بر روابط اشخاص (تبعه یا بیگانه) حاضر در قلمرو دولت‌ها است. البته عناصر خارجی نظیر تابعیت متهم یا بزه‌دیده، منافع ملی دولت‌ها یا جامعه بین‌المللی می‌تواند به صلاحیت کیفری دولت‌ها جنبه فراملی بدهد. بدین ترتیب که تبعه کشوری در قلمرو سایر کشورها مرتکب جرمی می‌شود یا بزه‌دیده شود و یا اینکه با جرم ارتكابی نظم و امنیت عمومی کشوری خاص یا جامعه بین‌المللی به خطر بیفتند. در این صورت کشورها بر اساس صلاحیت‌های برون‌مرزی نظیر صلاحیت شخصی فعال (دولت متبوع متهم)، صلاحیت شخصی منفعل (دولت متبوع بزه‌دیده)، صلاحیت واقعی (دولتی که با جرم ارتكابی منافع ملی، نظم عمومی یا امنیت ملی آن به خطر افتاده) و یا صلاحیت جهانی (هر دولتی که دلیل به‌خطرافتادن منافع جامعه بین‌المللی و به شرط عدم اعمال صلاحیت دولت محل وقوع جرم یا دولت متبوع متهم یا دولت متبوع بزه‌دیده) اقدام کرده و مانع بی‌کیفری شوند. در این راستا اصل قانونی بودن جرم و مجازات اقتضا دارد که ابتدا قانون حاکم مشخص گردد تا بر اساس آن جرم ارتكابی احراز گردد (صلاحیت تقنینی) و سپس صلاحیت محکمه بر اساس عوامل ارتباط (صلاحیت قضایی) تعیین گردد. چون امکان دارد فعل یا ترک فعل ارتكابی در سفرها توریستی فضایی طبق قوانین کشوری خاص جرم باشد،

رو هرگونه قانون‌گذاری برای تنظیم این بخش از فعالیت‌های فضایی باید توسط یک نهاد ترکیبی صورت بگیرد که در آن نمایندگان دولت‌ها و بخش خصوصی مجری این سفرها حضور داشته باشند تا بتوانند به‌درستی درباره موضوعاتی نظیر اعطای ویزای فضایی، تهیه بیمه مناسب، استانداردهای ایمنی خودروی فضایی گردشگران، تخصیص و احراز صلاحیت کیفری دولت‌ها و غیره مقررات منسجمی را تصویب کنند. به عبارتی اولین راهکار برای تسهیل رسیدگی به جرایم ارتكابی گردشگران فضایی در عرشه ایستگاه فضایی بین‌المللی، دریافت ویزای فضایی است. چون این ویزا می‌تواند توسط دولت ثبت‌کننده یا پرتاب‌کننده خودرو فضایی گردشگران یا هر دولتی و از طریق انعقاد قراردادهای خاص با گردشگران صادر شود. بدین ترتیب دولت‌ها با صدور ویزای فضایی و مجوزهای لازم برای انجام سفرهای توریستی فضایی به ایستگاه فضایی بین‌المللی از قلمرو خودش، گردشگران را تحت صلاحیت شخصی و قوانین ملی خودشان در بیاورند. از همین رو گردشگران فضایی از زمان خرید بلیط این سفر می‌دانند که باید قوانین کیفری دولت اعطاکننده ویزای فضایی را رعایت کنند و هر جرم ارتكابی آنها در صلاحیت کیفری آن دولت قرار می‌گیرد. از طرفی دولت اعطاکننده ویزای فضایی می‌تواند حضور گردشگر فضایی دارای سوءپیشینه کیفری، معتاد به مواد مخدر و الکل، افراد دارای اختلالات روانی را منع و فرایند رسیدگی به جرایم ارتكابی آنها در فضا را طبق قوانین ملی خودشان قاعده‌مند کند.

دومین راهکار برای تسهیل احراز صلاحیت کیفری دولت‌ها و رسیدگی به جرایم ارتكابی در فضا، ایجاد یک سازمان بین‌المللی نظیر سازمان بین‌المللی هواپیمایی کشوری (ایکائو) موسوم به سازمان بین‌المللی فضانوردی کشوری است. این خودکنترلی و قاعده‌مندی خودکار می‌تواند باعث بهره‌مندی از سفرهای توریستی فضایی پایدار و ایمن گردد.

ماده ۵ توافقنامه بین‌دولتی ۱۹۹۸، قطعات پروازی را به‌صورت یک شیء فضایی در قلمرو خود ثبت کند که مسئول ساخت و تأمین آن است. در نتیجه دولت ثبت‌کننده (دولت متبوع) قطعه محل ارتكاب جرم می‌تواند طبق قوانین ملی خود به آن جرم رسیدگی کند (صلاحیت شبه سرزمینی یا صلاحیت سرزمینی شناور). سپس بند ۲ همین ماده بیان می‌دارد طبق ماده ۸ عهدنامه فضای ماورای جو و ماده دو کنوانسیون ثبت (۱۹۷۲) هر دولت همکار صلاحیت و کنترل خود را بر قطعاتی حفظ می‌کند طبق بند یک آنها در قلمرو خود ثبت کرده است و بر آن دسته از خدمه خود در داخل یا روی این قطعات صلاحیت و کنترل خواهد داشت که تبعه وی (صلاحیت شخصی فعال یا منفعل دولت متبوع متهم یا بزه‌دیده) باشند. سپس ماده ۲۲ توافقنامه بین‌دولتی (۱۹۹۸) بیان می‌دارد، کانادا و دولت‌های همکار اروپایی، ژاپنی، روسی و آمریکایی می‌توانند صلاحیت کیفری خودشان را بر خدمه داخل یا روی هر قطعه پروازی این ایستگاه اعمال کنند که تبعه آنها در ارتكاب آن جرم دخالت داشته است (صلاحیت شخصی فعال). سپس بند ۲ هم این ماده مقرر می‌دارد، احتمالات خاصی را برای اعمال صلاحیت دولت بزه‌دیده یا متهم وجود دارد. به این ترتیب اولویت اعمال صلاحیت کیفری دولت‌ها طبق توافقنامه ۱۹۹۸ در سفرهای توریستی فضایی مداری به ایستگاه فضایی بین‌المللی عبارت‌اند از: «صلاحیت دولت ثبت‌کننده قطعه پروازی محل وقوع جرم (صلاحیت شبه سرزمینی)، صلاحیت شخصی دولت متبوع مرتکب یا بزه‌دیده یا باتوجه به نوع جرم ارتكابی، بر اساس صلاحیت واقعی و صلاحیت جهانی». باتوجه به مطالب بیان شده در این کتاب مشکل اصلی در احراز صلاحیت کیفری دولت‌ها مربوط به رسیدگی به جرایم ارتكابی در سفرهای توریستی مداری و بر روی عرشه ایستگاه فضایی بین‌المللی است. چون گردشگر فضایی از قبل نمی‌داند ملزم به رعایت قوانین کشور ثبت‌کننده یا پرتاب‌کننده خودروی فضایی‌شان است یا قوانین دولت متبوع مرتکب یا بزه‌دیده یا ثبت‌کننده قطعه پروازی محل وقوع جرم. از همین

منابع و مأخذ

14. Mark Ruppert, (1996), "Criminal Jurisdiction over Environmental Offenses Committed Overseas: How to Maximize and When to Say No", 40 A. F. L. Rev.
15. frand, Andre, "Astronauts behavior onboard the International space station: regulatory framework", available at: <http://www.porial/unesco.org/shs/en/files/8480/11224719601Farand.pdf/> last seen on: 17/06/2017.
16. frand, Andre, "Astronauts behavior onboard the International space station: regulatory framework", op.cit, pp. 71-74
17. Experiment could have stopped, agency says: Unwanted sex advances by Russian were noted" The Gazette (Mar 26, 2000) at A.5.
18. Graeme Hamilton, "Sex harassment claim hurts career: astronaut: 'I didn't play the game': Commander's kiss simply a New Year's greeting, Russians say" National Post (Apr 4, 2001) at A 11.
19. 9 "Experiment could have stopped, agency says: Unwanted sex advances by Russian were noted" The Gazette (Mar 26, 2000) at A.5.
20. Joanne Laucus, "Women may be from Venus, but they can't go to Mars: Female space travellers increase 'probability of conflicts': Russian official" The Ottawa Citizen (Jun 10, 2001) at A.1.FRO.
21. Patrick D. Nolan & Marilyn Dudley-Rowley, "Effects of Organizational Structure on the Behavior and Performance of Polar and Space Work Teams" (2000) American Sociological Association (ASA).
22. Liz Jefferson, "Why do we ignore Lapierre's harassment?" The Ottawa Citizen (30 March 2000) at A.13.
23. U.S. military personnel will also be subject to the jurisdiction of the Uniform Code of Military Justice (10 U.S.C. 805 (1976)) which applies "in all places."
24. Arnaud, Diana, St, Farand, Andre, Uchitomi Motoko, Frank Robin. Jard Porokin, igor, "The legal framework for the international space, April 17, 2013, Power Point.
25. "Experiment could have stopped, agency says: Unwanted sex advances by Russian were noted" The Gazette (Mar 26, 2000) at A.5.
۱. امین زاده، الهام؛ علاقه بند حسینی، یونس؛ سعیدی، محمد. (۱۳۹۳). *موافقت‌نامه امداد و نجات فضانوردان و کنوانسیون ثبت اشیای فضایی*، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
۲. پور بافرانی، حسن. (۱۳۸۱). *ماهیت و انواع صلاحیت در حقوق بین‌الملل*، مجله آموزش عالی قم، دوره ۴، شماره ۱۲.
۳. کوشا، سهیلا. (۱۳۹۳). *حقوق امنیت فضایی*، چ ۱، تهران، انتشارات جاودانه جنگل.
۴. مقتدر، هوشنگ. (۱۳۷۰). «صلاحیت دولت‌ها و انواع آن»، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، شماره ۲۶.
۵. میر محمد صادقی، حسین؛ ایزدیاری، علی. (۱۳۹۲). «صلاحیت مبتنی بر تابعیت مجنی علیه»، نشریه آموزه‌های حقوق کیفری، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، شماره ۵.
۶. میرمحمد صادقی، حسین. (۱۳۷۶). «صلاحیت دولت‌ها در رسیدگی به جرایم بین‌المللی»، فصلنامه دیدگاه‌های حقوق قضایی، شماره ۸.
۷. نواده توپچی، حسین. (۱۳۹۳). *حقوق بین‌الملل فضا*، چ ۳، تهران، انتشارات خرسندی.
8. Agreement among the government of Canada, government of the members of the European Space Agency (ESA), the government of Japan, the government of the Russia Federation, and the government of the United States of America concerning cooperation on the civil international space station (ISS), available at:
9. <http://www.ptp.h.q.nasa.gov/pub/pao/reports/1998/IGA.html>, last seen on 17/06/2016.
10. <http://www.space.conference.news/>
11. Hermida, J., (1996), "Space Registry", 24 International Business Lawyer, at 383.
12. Hermida, J., (2004), "Legal Basis for a National Space Legislation", Dordrecht, Boston, and London: Kluwer Academic Publishers, at 61.
13. Andrew J. Young, (1989), "Law and Policy in the Space Stations' Era", Dordrecht, Boston: Nijhoff, at 152-53.

29. Declaration of legal principles governing the activities of states in the exploration and use of outer space including the Moon and other celestial bodies, GA Res 1962 (XVIII), adopted on 13 Dec 1963.
30. www.space.com/3642-space-tourist-american-entreprenear/charles-simonyi-prepares-lift-off-html28/6/2006
26. Joanne Laucus, "Women may be from Venus, but they can't go to Mars: Female space travellers increase 'probability of conflicts': Russian official" The Ottawa Citizen (Jun 10, 2001) at A.1.FRO.
27. Perek L, (1998), "The 1976 Registration Convention" 47 ZLW, pp. 351-60; and his (2003), "Basic problem in space Traffic", 46 proc. IISL.
28. Hobe,stephan,legal aspects of space tourism,institute of air and space law, unuversity of cologne,2007,vol86.